

Pozsony a középkorban

Elfelejtett művészek, elpusztult emlékek*

Welche Bedeutung aber dies alles, wenn es auch als Literatur oder Kunst minderwertig war, als Lebensschmuck, als Gefühlsausdruck gehabt hat, kann man nur dann ermessen, wenn man ihm die lebende Leidenschaft selbst wieder einhaucht.

Huizinga, Herbst des Mittelalters.

„Gyenge és törékeny az az Ország, amelynek egy nyelve van“, mondja Szent István királyunk Imre herceghez intézett Intelveiben, amivel szóbeli magyarázatot adott arra a cselekedetére, hogy Magyarország területére idegeneket telepített le. Evvel olyan folyamatot indítva meg, mely sok századon keresztül súlyos bonyodalmakat teremtett s kínos hatását még ma is, sőt éppen ma fokozott mértékben érezteti. Mert a szentistváni elv éles ellentétben állt az egynyelvűség és egyvérűség mai felfogásával s azon a gondolaton alapult, hogy a fiatal keresztény állam jövője és egyensúlya jobban van biztosítva, ha a lakosság egy része régi keresztény kultúrában nevelkedett; s az ősi pogánysághoz és szokásokhoz ragaszkodó magyarokat inkább féken lehet tartani, idegen néppel való keveredés által.

Első szent királyunk tehát úgy tervezte, hogy az a sok letelepített idegen, megtartva ősi nyelvét, de szívében hazát cserélve, összefog forrni a magyarral s kiváltságos helyzetéért cserébe, sok százados európai tapasztalatát s a város szervezésben szerzett gyakorlatát átadva neki, egyetlen néppé fog összeforrni vele. A mai értelemben vett nemzetiségi kérdések akkor s még soká, ismeretlenek voltak. S ha később a különböző népek, főleg a magyar s a német

* Munkámban felhasználhattam dr. Kovács Ferenc pozsonyi vonatkozású jegyzeteit és oklevélmásolatait, amiért nagy köszönettel tartozom neki.

Különös hálával tartozom dr. Faust Ovidius főtanácsos úrnak, Pozsony város tudományos intézetei vezetőjének és Mergl Ernesztina levéltáros úrnőnek is szeretetreméltó segítségükért.

közötti ellentétek újra meg újra felszínre kerültek, — mivel a szándékolt összeolvadás mégsem jött eléggé létre, — legtöbbször, sőt talán mindig csak kenyérről volt szó. A kifejezetten nemzeti szempontok csak néhány évtized óta kerültek előtérbe.

A Magyarországon élő, középkori ember teljesen függetlenül attól, hogy ősei mikor és honnan származtak be az országba, hazájának Magyarországot tartotta s félre nem érthető megilletődéssel írta le a szót: „das Vngerlandt vnd das gepiet der heiligen kron zu Vngern“. Magát bizonyos magától értődéssel vallotta magyarnak. Mintahogy ma felekezeti tekintet nélkül tartunk kereszténynek mindenkit, aki Krisztus vallását követi. „Hazai kisebbségeinknek ez a történeti együttérzése az államnemzettel évszázados valóság volt, mely hatalmas egységbe foglalta a Kárpátok alján lakó népeket“ — mondja Szekfű Gyula Schittenhelm Edéről szóló cikkében. A németnyelvű magyar, ha német testvérei közé kiment Németországba, épenúgy Ungarusnak számított, mint a vérbeli magyar. Erre számos példa van. Ezt a felfogást kell magunkévá tennünk; ha középkori magyar művészetről, vagy magyar művészekről akarunk beszélni, mert a megértésnek nem lehet más álláspontja, mint a behelyezkedése a korviszonyokba.

De az általános középkori gyakorlaton kívül megokolttá teszi állásfoglalásunkat a népi összetételnek is tüzetes vizsgálata, melyet meg kellett ejtenünk, mivel különösen újabban, a külföldi irodalomban az a tévhit kezd elterjedni, mintha a régi magyar művészet tisztára német volna.¹ Nem bonyolítom a kérdést feleslegesen az

¹ Lásd: W. Pinder: Die Kunst der ersten Bürgerzeit. Leipzig. 1937. 102. l. — V. Roth: Die deutsche Kunst in Siebenbürgen. Berlin. Hermannstadt. 1934. — Oskar Schürer-Erich Wiese: Deutsche Kunst in der Zips címen hirdetett munkáját. Továbbá Coriolan Petranu: Begriff und Erforschung der Nationalen Kunst. München, 1937. Különnyomat a Südostdeutsche Forschungen II. k.-ból. Kivel akarja Petranu elhitetni, hogy a legelkessebb magyarok egyikét, Magyarország büszke kormányzóját, Hunyadi Jánost tiszta románnak nézi? Nem a meggyőződés és a lélek teszi-e az ember helyezését a világban? Vajjon ilyen alapon a jelenlegi Románia a Hohenzollern-családból származó uralkodóját németnek tartja? És Petranu nem tudná azt, hogy a középkori művészet vizsgálatára nézve nem lehet irányadó egy húsz éves politikai helyzet? Azon csúfolódik, hogy mi középkori művészetről beszélve, a történeti Magyarország egész területét magunkénak valljuk. Hogy miért nem inkább Nagy Lajos birodalmát? mert sem Dalmáciában, sem Lengyelországban, sem a többi területeken nem laktak magyarok. De a történeti Magyarországon magyarok laktak s azok laknak ma is. — Az eredeti oklevél-anyagon kívül főleg St. Rakovszky (Altertümliche Überlieferungen von Pressburg, Pressburger Zeitung. 1877.) és Ortvay T. (Pozsony város története. Pozsony. 1892—1903) terjedelmes és mindeddig kiaknázatlan anyagát használtam fel. Igaz, hogy e munkák kissé rendszertelenül és nehezen kezelhetően tárják fel az anyagot, de mégis megvannak s még hozzá német nyelven is. Teljesen érthetetlen tehát A. R. Franz (Pressburg, die ehemalige Hauptstadt Ungarns, die Hauptstadt der Slovakei, eine alte deutsche Stadt. Berlin, Stuttgart, 1925) optimizmusa, mellyel kis füzetkájában azt állítja, hogy eddig hiányzott minden tudományos munka Pozsonyról s ő mint első foglalja össze az előmunkákat és saját kutatásainak eredményét (utóbbiban persze igaza van!). Ily fokú naivitást nem menthet a tájékozatlanság. Vagy ez a meg-

erdélyi viszonyok tárgyalásával; túlságosan távol fekszik vizsgálódásaim tulajdonképeni tárgyától, Pozsonytól. Ott egyszeri bevándorlás eredményeképen, bizonyos területeken zárt egységben éltek a szászok, ellenséges elzárkózásban. Egészen más volt a helyzet a Felvidéken, hova lassan-lassan szivárogtak be a németek s észrevétlenül terjeszkedtek el. A Szepességben² találtak lakatlan területeket, hova még a tatárjárás előtt telepedtek le, de különösen sokan jöttek a tatárjárás után, olyan magyar vagy szláv falvakba, melyeket a tatárok feldúltak s részben lakatlanná tettek. Lőcse például színmagyar hely volt a tatárjárás előtt. A kifosztott és pillanatnyilag tehetetlen magyarok házeit, telkeit a jövevény németek felvásárolták s ha ily módon sikerült a többséget elérniök, a királyhoz folyamodtak, hogy szász jog szerint élhessenek. Szívós céltudatossággal így megszerezték maguknak a városokban való vezető szerepet; de azért a tatárjárást túlélő magyar elem tagadhatatlanul helyben maradt. A városok nyelve lassan német lett, számadáskönyvei,³ adólajstromai, oklevelei német vagy latin nyelven íródtak, jobban mondva valami csudálatos latin-német egyvelegben, hol a mondat különféle részei hol német, hol latin nyelven támolyognak egymással. De súlyos tévedés azt hinni, hogy a lakosság tisztára német volt s „az oklevelekben előforduló nevek mind németek”.⁴ A helyzet egyszerűen az, hogy a könnyen tanuló magyarnak kellett hozzásimulnia az immár hangadó német elemhez, ha nem akart egészen elszigetelődni. Középkori felfogás szerint a kényelem s a könnyebb mozgás kedvéért annál inkább átvéhetette a német nyelvet és elhagyhatta a magáét, mivel végeredményben azért mindnyájan magyarok maradtak s a Szentkorona alattvalói. Már korábbi cikkemben⁵ utaltam arra, hogy a Felvidék népe keveréknép volt s művészete ilyennek tekintendő. Hogy ez a keverék minden városban más és más arányú, az természetes, mindamellett nem érdektelen egyszer például két felvidéki város, Kassa és Bártfa lakosságát népiség szempontjából átvizsgálunk. A pontos elemzés megmutatja, hogy még a XV. században is, mikor pedig már jó régen dolgozik ez az asszimiláló folyamat, a lakosság legalább felerészben még mindig magyar. Alapul a számadáskönyveket veszem, melyek körülbelül

jegyzés arra vonatkozik, hogy a két szerzőnél sok a sajtóhiba és akad felületeség? — de mit szóljunk ahhoz, ha Franz például Drentwett augsburgi művészről, kinek városházi mennyezetképe 1695-re van keltezve, először azt állítja, hogy képe 1597-ből való, aztán ugyanazt a XVII. század végére teszi, s végül kijelenti, hogy a művész 1750-ben születve, 1720-ban meghalt.

² *Fekete Nagy L.*: A Szepesség kialakulása. Budapest, 1934.

³ *Fejérfarkas L.*: Magyarországi városok régi számadáskönyvei. Budapest, 1885. — *Iff. Kemény L.*: Kassa város régi számadáskönyvei. 1431—1533. Kassa, 1892. — *Iványi B.*: A középkori Eperjes magyarsága. Szegedi füzetek. 1934. Vizsgálatok a népi összetétel szempontjából is.

⁴ *E. Mátyusz*: Geschichte des Bürgertums in Ungarn. Vierteljahrsschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte. Stuttgart. 1927. 365 l.

⁵ *Hoffmann E.*: Jegyzetek a régi magyar táblaképfestészethez. Archaeológiai Értesítő L. k. 1937.

150 éven át, a XIV. sz. végétől a XVI. sz. elejéig tájékoztatnak az adófizető népesség nevei felől. Azért veszem ezt a két várost például, mert ezek a számadáskönyvek a legterjedelmesebbek s a temérdek sok név alapján leginkább remélhetünk tárgyilagos eredményt. A nevek természetesen régiesen, sokszor igen rosszul vannak írva s eredeti formájukból kiforgatva, de azért mindig világosan felismerhetők.

Először is az összes felvidéki városokban találunk egy sereg ilyen nevet: Ungarus, Unger, Hungerman, Vngerleyn, Magyar, Magdyar, Mager, ami idehaza világos, hogy vérséget jelent és nem csupán származást, mint a külföldi használatban. De ezeken kívül tömérdek tősgyökeres magyar névre is akadunk; ezek közül csak néhányat hozok fel: *Bártfán*: Nicolaus dictus Apród, Johannes dictus Gombasch, Tivadar Troschany, Bolok Janosch (Balog), Schoisch Miclosch (Sós), Jörg Covacz (Kovács), stb. *Kassán*: Kwthelesch Janisch (Köteles), Kerekesch Janisch, Sabo Lucasch, Keschesch Peter (Késes), Menzarosz Jacob (Mészáros), Bognarin (Bognárné), Haygmasch (Hagymás), Warga Gergel, Lorencz Ketthw (Kettő), Pannias Mathe (Bányász), Dwschkó Jorg (Tuskó), Mellek Tomasch (Meleg), Komlosch Matiasch (Komlós), Jorg Kiral, Bycka Laslo (Bika) Zcontosz András (Csontos), Weresch Dyenisch, Tomasch Kolbas, Kappistas Ambrus (Káposztás), stb., stb. Nem is beszélve végnélküli soráról a Kiseknek (Kwsz Wyntze, Kwsch Mihál), Nagyoknak (Nat Istwan, Nad Mihál), Deákoknak (Benedyck Dyack) és egyéb legáltalánosabb magyar neveknél. Vannak egyének, akik csak magyar keresztnévükön neveztetnek: Ilana, Arpad, Ferencz, Margit, Birtalan, Józsa, stb., stb. ezek alapján hovatarozásuk nem kérdéses.

Ezek a teljesen egyértelmű eseteken kívül magyar embereknek kell tekintenünk mindazokat, kiknek magyar keresztnéve jelzi, hogy foglalkozást jelentő latin neve a magyar név fordítása: *Bártfán*: Balasch, Laczko, Simon Faber, Lukacz Sartor stb. A nevek ide-oda forgatása egészen általános, Niger Nicolaus előjön úgyis mint Schwarz Nickl, Andris Pellifex, úgyis mint Andris Kwrnsner (Kürschner) stb., stb. Ilyen alapon okvetlenül ide kell vennünk mindazon német nevű egyéneket, kiknek magyar keresztnéve rámutat arra, hogy a foglalkozást jelző szó, — esetleg már vezetéknevük — csak az eredetileg magyar szó fordítása. Nagyon érthető, hogy a számukra teljesen kiejthetetlen szavakat a németek lefordították. Ilyenféle nevek tehát mind idetartoznak: *Bártfán*: Lazlo Wagner, Antal Zatler, Antal Fleischer, Antal Smit, Bartosch Holczmann, Balasch Fischer, stb., stb. *Kassán*: Dymmkusch Fleischer, Anthal Schwertfeger, Balasch Ferber, Andris Sneyder, Balass Mavrer, Lasslo Ledrer-stb., stb. Végül idetartoznak mindazok, akiknél a vezeték- és keresztnév egymásutánja a magyar és nem a német szokás szerint való, például *Bártfán*: Slosser Ystwan, Peter Janusch, Rot Hannus, Göbil Lasla, *Kassán*: Klayn Peter, stb., stb. Mert elképzelhetetlen, hogy német ember a rá nézve idegen egymásutánt használja. Vagy ha ezt

teszi, az már úgyis annak a jele, hogy nagyon is sok volt a magyar elem, ha szokásait ily nagymértékben kényszeríthette rá a német lakosságra. Dehát itten egyszerűen a magyar név fordításáról van szó; magyar eredete az átültetésben eltűnne, ha a sorrend nem intene óvatosságra. A következő nemzedékben ezek a nevek állandósulnak, a sorrend megváltozik és senki sem gyaníthatja a cserét. Így németesedik el a város, lassú lemorzsolásban, míg a török hódoltság alatt újabb magyar elemek beáramlása nem fordítja meg ismét az erőviszonyokat.

Ezek a nevek nem jelölnek mindig foglalkozást, — például az 1437-ben Bártfán dolgozó Lucacz Fleyscher foglalkozásra nézve ötvös volt (a Lucacz cz-végződése mutatja, hogy magyar ember volt), — de azért általában mégis tényleges foglalkozást jeleznek, ha nem is azért, aki viseli, hanem az apját, s belőlük azt látjuk, hogy a magyarság mindenféle foglalkozást űzött, a számadáskönyvek bejegyzései szerint többen háztulajdonosok és telektulajdonosok, teljesjogú polgárok voltak.

Igaz, hogy rövidrefogott, de még így is kissé hosszadalmas felsorolásunkban nem fordulnak elő művésznevek, de mint Fleyscher esetében kiderül, a vérségi kérdés nem olyan egyszerűen megállapítható. Azonkívül senki sem képzei, hogy a művészség különleges emberfajta volt abban az időben. Ellenkezőleg, éppen olyan mesteremberek, mint a többi és épúgy közülök s egyéb polgárok közül kerülnek ki, mint ma. Félig magyar, félig német, kissé olasz, kissé szláv és kissé lengyel, házasságok által is össze-visszakevert vérű népből születtek, s művészetükhöz, alkotásaikhoz a magyarságnak vérszerint is legalább annyi köze van, mint a németiségnek. S csak a tények és az oklevelek ismeretének teljes hiánya menti ennek az igazságnak a tagadását.

Azt persze szintén nem lehet tagadni, hogy ennek a művészetnek a nyelve épenúgy a hangadó németiséghez igazodik, mint a lakosság egyszerű beszédjének nyelve s a döntő szerepet a német művészet mintái szolgáltatták, épúgy mint a városi jogokhoz a Magdeburgi jog vagy a Sachsenspiegel. De mintahogy a Felvidéken uralkodó nyelvjárás is olyan, amelyen sehol másutt a világon nem beszélnek, mert mindenféle nép keveredésén kívül még a németiség is különféle vidékekről verődött itt össze, úgy a művészet is keverék művészet, és kialakulásába erősen beleszól a magyarság is, még pedig kettős szerepben; a dolgozó kézműves és a megrendelő személyében. Minden egyes műben benne van az egész ország, mely munkalehetőséget és kulturális keretet tudott adni annak, aki hozzá szegődött. De rendkívül bonyolult művészeti viszonyainknak a megértése csak annak adatik meg, aki nem röstell széleskörű történeti, művelődés- és gazdaságtörténeti, sőt nyelvészeti tanulmányokat is ráfordítani.

Mindezek a megállapítások természetesen nem érvényesek a tiszta magyar városokra, például Szegedre vagy Óbudára vagy Gyula

és Ajtós környékére, ahonnan a Dürer-család származik.⁶

Csaknem egészen külön helyet foglal el a magyar városok között Pozsony. A többi városok lakói ugyanis nemzedékek óta bennszülött s a magyarsághoz hajlott németek voltak, Pozsonyban azonban folytonos áramlás következtében állandóan friss német elem vegyült bele a lakosságba. Nem hította őket senki, de azért szívesen fogadták a vendégszerető városban. Pozsony kezdettől fogva határváros volt s kapui nyitva álltak az újonnan érkezőknek. Sőt a XIV. sz. elején több évre Ausztriához is tartozott,⁷ mintahogy Mátyás király alatt Bécs és vele Ausztria jó része is a magyar korona birtoka volt. A határokhoz közel fekvő területek végzete ez.

Pozsony lakossága két elemből állt, idegenből és magyarból. A megyei közigazgatáshoz tartozó királyi vár tiszta magyar volt és sok magyar volt a városi lakosság között is, hisz külön magyar bíró működött a városban s országos rendeletek, városhatósági ediktumok magyar nyelven is közhírré tétettek. A Franciskánusok templomában pedig kezdettől fogva magyar volt az istentisztelet vagy magyar istentisztelet is volt; a legnagyobb hatású szónok a máriavölgyi pálos szerzetes, Joannes Posoniensis Hungerus szintén magyar ember volt. A papság túlnyomó része nemkülönben magyar s ők vigyáztak is arra, hogy a megfelelő arány fel ne billenjen. Például 1526-ban Hieronimus Balbi olasz származású pozsonyi prépost ellen a szentszéknél keserűen panaszolják fel, hogy a kanonoki állásokat németeknek adta.⁸

Az ország szellemi vezetése általában a magyarság kezében volt. Abban az időben, mikor a magyarság oly ragyogó stílusművészeket hozott létre, mint Vitéz János esztergomi érsek és a pozsonyi Academia Istropolitana megszervezője, oly világhírű költőket, mint Janus Pannonius s oly nagyszerű szónokokat, mint Temesváry Pálbárt, a magyarországi németiség önálló irodalmi alkotást nem termelt; és pedig nem azért, mivel „eredeti művek megírására nem volt szükség, mert rendelkezésre állott a gazdag németországi (vallásos) irodalom“,⁹ — az író nem külső, hanem belső szükségből ír, ha van mit mondania, — hanem azért, mert a mi németjeink, néhány ki-

⁶ E. Lukinich: Albrecht Dürers Abstammung. Ungarische Jahrbücher. 1929. I. füzet. — E. Hoffmann: Die Ungarische Abstammung Albrecht Dürers. Die Graphischen Künste. Mitteilungen. 1929. 48—49. I.

⁷ Az ebből származó bonyodalmakat az osztrák pénz használata körül Hóman B.: Magyar pénztörténet. Budapest. 1916. 369, 380. I.

⁸ Knauz N.: Balbi Jeromos II. Lajos tanára. Magyar Sion IV 1866. 351 ff.

⁹ Pukánszky B.: A magyarországi német irodalom története. Budapest. 1926. 61. I. — Pukánszky 105. I. Georgius Schomberg, ki harmincegy évig volt pozsonyi prépost s már azelőtt is 10 éven át királyi kancellár és pozsonyi kanonok, egyszerűen „német tudós“-nak mondja. Schomberg a pozsonyi dómban három oltárt alapított és tetemeit itt helyeztette el, világos jelölül érzelmi hovatarozásának. Síremléke, mely Éber László meghatározása szerint (Magyarország műemlékei III. k.) Nicolaus von Leyden műve, az ország leg-
szébb műemlékei közé tartozik.

váló műveltségű, de nem vezető egyéniséget leszámítva, főleg iparosok és kereskedők voltak. Épen az vonzotta őket Magyarországra, hogy itt e téren oly nagy lehetőségek nyíltak. Mert itt valóban nem közönséges kereskedelemről volt szó. Károly Róbert király bányász- és pénzreformja Magyarországot egy csapásra Európa legelső aranytermelő országává varázsolta.¹⁰ A külföldi áru, főleg a posztó minden irányból megindult az ország felé, mely maga ipari cikket alig termelt. Ipara csak a belső szükségletet látta el, kifelé úgyszólván passzív maradt. A behozott áruért tehát csengő arany járt. Pozsony rendkívül kedvező fekvése miatt Nagy Lajos óta a nemzetközi forgalom egyik központjává lett. Ausztria, Németország kereskedői és iparosai csak úgy tódultak ide.¹¹ Ugy hatolnak be az országba, mint a bányász az aranyér nyomán a hegy belsejébe. Sokan csak portékájukat cserélik aranyra, — Bécs árumegállító jogának idején Bécs közvetítésével — mások azonban jólétet s bőséges munkaalkalmat találva a virágzó országban, letelepednek itt s házat s polgárjogot vesznek. Vannak, kik később újból felkerekednek, esetleg visszamennek külföldre vagy beljebb húzódnak az ország különféle vidékeire, főleg Budára. Az Anjouk alatt fellendült jelentékeny dunai kereskedelem, Pozsony és Buda között, nagyban elősegítette ezt.¹² Az aránylag gyakori polgárjogkérekések, a házak, telkek birtokosainak sűrű cserélődése mutatja, milyen nagyarányú volt ez a ki- és bevándorlás Pozsonyban. A véglegesen megülőkből válnak ki a nagykereskedői és patricius családok, például az olasz Bonaventura, pozsonyiasan Ventur-család. Mert olaszok is jöttek számosan, eredetileg ők voltak a legműveltebb és leggazdagabb elem, s egy éhínségkor jöttek flamandok s néha csehek és morvák is. Ugyanekkor természetesen épenúgy vonzza Bécs a magyarokat, mintahogy Pozsony vonzza a külföldieket. A munka hívja őket ide is és oda is s hajtja a nyugtalanság és a köteles vándorévek. Magyar kőfaragók már 1403-ban, 1404-ben épenúgy ott vannak a bécsi Szent István templom munkálatainál,¹³ mint osztrákok a pozsonyi dóménál. Bécs is tele van idegenekkel.

¹⁰ Kováts F.: A magyar arany világtörténeti jelentősége és kereskedelmi összeköttetések a Nyugattal a középkorban. Történeti Szemle. 1922. Budapest, 1923. és Paulinyi O.: Magyarország aranytermelése a XV. század végén és a XVI. század derekán. A Gróf Klebelsberg Kunó Történetkutató Intézet Évkönyve. Budapest, 1936.

¹¹ Kováts F.: Handelsverbindungen zwischen Köln und Pressburg (Pozsony) im Spätmittelalter. Különlenyomat a „Mitteilungen aus dem Stadtarchiv von Köln“ 35. k.-ból 1914. és Kováts F.: Nyugatmagyarország áruforgalma a XV. században. Budapest, 1902.

¹² Kováts F.: Adalékok a dunai hajózás és a dunai vámok történetéhez az Anjouk korában. Különlenyomat a Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle 1901. évf.-ből. Budapest, 1902.

¹³ Genthon I.: Magyar művészek Ausztriában a mohácsi vészig. Budapest. 1927. A Jankó név jelenthet tótot is, magyart is, de mindenesetre magyarországit jelent, ezért azt hiszem, számon kellene tartani Janko malert is, a Szent István-templom sekrestyéjének öreg szekrényeit festetik be és a

A pozsonyi művészek nevei legtöbbször világosan feltüntetik származásukat. Az ácsok között különösen sok az osztrák, mivel a fát Ausztriából szerezték be, a legtermészetesebb útvonalon át, a Dunán úsztatva le azt. Az anyag mindig vonzza maga után az embert. A művészek Bécsből s Alsóausztria egyéb helyeiről jöttek, azután Felsőausztriából, Karinthiából, Bajorországból, Frankföldről, Svábfországból, Westfáliából, a Rajna vidékéről, Brandenburgból, Sziléziából, Csehországból és Morvaországból.

De igen sokan jöttek Magyarország különböző vidékeiről is: Erdélyből, Nagyszombatról, Körmöcbányáról, Dévényből, Récséről, Modorból és Sellendorfból (elpusztult falu Pozsony mellett). Különösen a kőfaragók között van sok dévényi, kik munkáik egy részét, úgy látszik, kinn, a dévényi kőbányákban végezték el s készen szállították be Pozsonyba, mint például Hans kőfaragómester 1509-ben a kenyeresbódék ablakait.

Az új letelepülőtől, ha polgár akart lenni, nem kívántak egyebet, minthogy egy év leforgása alatt ingatlant s asszonyt szerezzen, törvényes születésű s tisztességes életmódú legyen.¹⁴ Mindezt megoldható volt meglevő jogokba való beházasodás útján is, amit Chunz Hosch esete is bizonyít, akin még felesége elhunyt első férjének neve is rajta ragadt. Ily feltételek mellett, egy év és egy nap leforgása után, bizonyos illeték lerovása mellett, megszerezhetette a polgárjogot. De ez nem volt sürgős, anélkül is lakhatott a városban, sőt dolgozhatott is. Egyetlen esetet tudok, hogy pusztá jelentkezésre is megadták a polgárjogot, az illetőre nyilván szükség volt. Az 1478-as Számadási könyvben azt olvassuk: „Andre Maler oder aufdruckher zu Wienn hat sich zugesagt und pürg gesetzt, aber er sol sich ee persöndlich herziehen, darnach erst des mautbrief geniessen...“, ami azt jelenti, hogy pusztá jelentkezésre valóban polgárrá fogadták, csak éppen a pozsonyiaknak járó vámmentességet tartották függőben. Mindezekkel a feltételekkel a háztűzhellyel járó rendezett anyagi viszonyokat célozták: „sein Rauch soll da aufgehn“ mondják szinte költőien. Nőtlen ember nem lehetett városbíró, mint ahogy özvegy sem lehetett az és a házasságtörőket elevenen eltemették.

Szilárd és demokratikus szervezet védte a dolgozó polgárok és a város érdekeit. A nemes is adót fizetett, ha házat vett a városban. A zsidók és papok terjeszkedése és elhatalmasodása ellen céltudatos

kórus képeit töröltetik le 1430-ban. V. ö. Jahrbuch d. K. S. des A. Kaiserhauses. XVI. 13949. — Külföldön dolgozó ötvösökről újabban megjelent: Mihalik S.: Németországi magyar ötvösök. Magyar Művészet, 1937. A Mihaliktól felsoroltakon kívül kint dolgoztak még: Strassburghan Georg Unger (1548—1558), Hans Unger (1572), Wolf Unger (1522—1555). Thomas Ungerről pedig 1537-ben is van adat, Kolmarban Michel Ungerlin (1517). V. ö. H. Rott: Quellen und Forschungen zur Kunstgeschichte im XV. und XVI. Jahrhundert. III. I. 286. és 355. l.

¹⁴ Kováts F.: Városi adózás a középkorban. Pozsony 1900. 83. l.

munkával dolgoztak; utóbbi annál jellemzőbb, mert a hagyományozások tanúsága szerint, rendkívül vallásos nép volt. De a város és a köz érdekei mindenekfelett álltak.

Pontos könyveket vezettek mindenről. Számadáskönyveik, Te-lekkönyvük, Harmincadkönyveik teljességükkel és mintaszerű rend-szerűkkel egyedülálló jelentőségűek.¹⁵ Pontosan tájékoztatnak a mű-vészek anyagi helyzetéről s a város számára végzett munkáikról.

A művészek akkor Pozsonyban még nem tömörültek céhekbe, hanem vallásos egyesületekben éltek együtt, melyek között a legelő-kelebb az Ur Testéről nevezett társaság volt. Tagjai csak a polgár-ság felsőbb rétegeiből kerültek ki; művésztagja alig is volt, csak a selyemhímző Ott mester, Feyrtag és Schwartzwadel ötvö-sök és a kremsi Wolf építésmester.

A pozsonyiak hivatalos ügyben sűrűn jártak le Budára. Ilyen-kor elragadóan közvetlen hangú jelentéseket küldtek haza élmé-nyeikről. Vagy privátlevélnek is beillő, keserű hangú beadványt intéznek Zsigmond királyhoz, bepanaszolva a bécsi halászsokat: „dy Fysser von Österreich und sunderleychen von Wyenne czyhen stet in das Kunikreich czu ungern und umsuchen alle Wynkl und eck des landes“ és nekik nagy károkat okoznak. Részletesen elmeséli Hunyadi János kormányzóvá választását s a levélhez latin és magyar mellékletet adnak; utóbbira megjegyzik: „der ander ist vngrisch, den chan ich euer waishait nit zuschreiben“.

Magyarul tehát nagyjából nem tudtak a város vezető pol-gárai, de beszédjük tele volt tüzdelve magyar szavakkal; a vásznat „jolsch“-nak nevezik, a Dunát Donau helyett Tunának és így fűzik a szót: „wir sind mit dem kotschi hinaufgefahren“ stb., már ahogy ez magyar-német vidékeken lenni szokott. S a magyar urakról meg-határozott bizalmasággal beszélnek: der alde Gubernator, der Hunad Janusch, der Farkus Lasla, der Orsag Michal stb.

Többségében magyarul nem tudó lakosságával azonban Pozsony egyedül áll az országban, mert például Petrus Ranzanus luceriai püspök, ki Mátyás alatt több évig tanulmányozta az országot, más tapasztalatokat tett „... azok, akik kereskedésből és mesterségekből élnek, nagyrészt németek, nem magyar származásúak. Mert a területek közelsége miatt átkelve a Dunán, számtalan német választott már előbb a talaj termékenysége következtében Magyarországon lakhelyet. Innen van, hogy a német a magyarral elegyedetten élven, külsejében és erkölceiben nagyrészt egyezik vele; s hogy egyik a másik nyelvét beszéli“.¹⁶

A művészek elég jómódúak voltak, de azért készpénz kevés volt közöttük. Többször bukkanunk olyan adatra, hogy valaki az

¹⁵ Kováts F.: Pressburger Grundbuchführung und Liegenschaftsrecht im Spätmittelalter. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Weimar. 1918 és 1919.

¹⁶ Schwandtner: S. Rerum Hungaricarum. Tyrnaviae, 1765. Ranzanus. Epl-tome Rerum Hungaricarum. 543. 1.

Ur Testéről nevezett társaságnál kölcsönt vesz fel, vagy adósa marad házának vételekor a zsidóknak. Még olyan nagy építész, mint Mátyás király építész, a kremsi Wolf mester vagy Heinrich Liechtenfelser is adósságot csinál, mikor a házat megveszi. Nagyritkán az is meg-esik, hogy valaki, mint például Vicenthi páncélkészítő annyira el-adósodik, hogy a városnak összes munkái fejében kell őt ki-váltania. Viszont az is előfordul, hogy például Schröterer Michel festő ad kölcsön váltóra pénzt a városnak s mikor megkapja, tovább kölcsönzi a pénzt budai uraknak.

Egyszerű, szerény és szorgalmas emberek voltak a pozsonyi művészek, nem volt meg bennük a munka minőségének a gögje. A legkisebb feladatot elvállalják és a legkülönfélébbet. A munka foly-tonosságát szeretik és bizonyos fokú állandóságát; a bizonytalan napi munka helyett a kőművesek a hetibéres szerződéseket keresik.

Alig találunk közöttük olyant, ki valamilyen magasabb helyet töltött volna be a városi szervezetben. Míg a közeli Nagyszombatban a XV. század elején az ötvösök nagy szerepet visznek a város életében, városbíró, esküdt és a huszonnégyek tanácsának tagja akad közöt-tük, addig Pozsonyban egyetlen művészt találunk az esküdtek kö-zött, a minden jel szerint nagyon gazdag Hans Feyrtag ötvöst, senki mást. Aminek az az egyszerű magyarázata, hogy a kitüntető városi tisztségeket a leggazdagabb emberekre bízták, mivel a hozzáférve-telenség volt legfőbb követelményük. A legvagyonosabb emberek pedig nem a művészek, hanem a nagy kereskedőcsaládok között találhattak Pozsonyban.

Egyetlen művészcsalád emelkedett csak ki ebből a szerény helyzetből, Chunrad és fia Heinrich Liechtenfelser, kinek teljes ne-vét a Telekkönyv bejegyzései hozták felszínre. Ők sem viseltek hiva-talt, de úgy látszik, mégis nagy megbecsülésben volt részük, ha Chunrad mester 1436-ban Rozgonyi György főispánnal együtt emel-hetett szót s még hozzá sikerrel, néhány halálraítélt pozsonyi érdeké-ben. Hogy szava nem volt mellékes a főispáné mellett, kiviláglik abból, hogy épen ebben a periratban tették neve mellé ezeket a szavakat: „des Kaysers obrister pawmaister“. Mit építettett vele Zsigmond Pozsonyban, nem tudjuk. Apa és fiú kiváltságos helyzetére vall az is, hogy amikor Heinrich mester nősülni akar, s egy List lányt elvenni, érdekei képviselőjében maga Zsigmond király emel szót,¹⁷

¹⁷ „Császár saját parancsára. Zsigmond stb. Kedvelt híveim! Felségünk tudomására hozatott, hogy ti hívünket, Henriket, Konrádnak, kőfaragóink mesterének fiát, abban a szándékában, hogy házasságot kössön a tisztes úrnő-nek, List özvegyének lányával, megakadályozván, nevezett úrnőnek nem enged-tétek meg, hogy leányát a nevezett Henrikhez, Konrád mester fiához, adja, az ő elég nagy kárára és megbotránkozására, ami miatt nagyon neheztelünk rá-tok. Ezért megkeressük hívségteket serényen s komolyan meghagyjuk nektek, hogy minden tőletek telhető módon, fáradságot nem kímélve, bírjátok rá neve-zett úrnőt, hogy leányát senki másnak, mint a nevezett Henriknek ne adja. Ez ellen nem cselekedvén a fentiekben. Kelt Prágában, boldog Ferenc hitvalló

hűséges emberének nevezve őt. A patricius List-család kezdeti ellenkezését csak úgy tudom megérteni, hogy Liechtenfelserék valószínűleg nemrégén jöttek be Pozsonyba s félig idegeneknek nézték még őket. Heinrich mestert egy másik oklevél a Szent Márton egyház kőfaragójának mondja, de az ő munkáiról sem tudunk semmi közelebbit. Lehet, hogy az ő műve az 1452-ben felszentelt hosszanti hajó, melynek építésére már több mint két évtizede hagyományoznak a polgárok, vagy a Szent Anna kápolna boltozata vagy az 1461-ben elkezdett szentély. De ez csak pusztá találgatás.

A Liechtenfelseréknél kézzelfoghatóbb egyéniség a század második felének építéste, Wolf mester. Mivel „a király építésének” nevezik, képzelhető, hogy a Mátyás királytól alapított Academia Istropolitana épületén is dolgozott; de talán nem túlságosan merész kombináció, ha neki tulajdonítjuk a királyi várnak 1480 körül, Mátyástól építtetett díszkapuját. A művész ugyanis egy oklevél tanúsága szerint kremsi származású volt; ez a díszkapu pedig egészen meglepő hasonlatosságot mutat a kremsi templomnak 1477-ben, tehát pár évvel korábban épült főkapujához. Hogyan képzelhető másképp, mint hogy a pozsonyi kaput a király kremsi származású építéste tervezte? A várbeli díszkapuval rokon s talán szintén az ő munkája a városház kapuja is. Paul Pluemel viszont, — ki Wolffal 1484-ben a vödrici kapunál együtt dolgozott, — 1496-ban kiugró ablakokat készített a városházára.

A kisebb munkákat magában az országban állították elő s ha csak lehetett, magában a városban. Ez nem is lehetett másképp, hiszen idegen munkát csak országos vásárokkor volt szabad a városban eladni. A Harmincadkönyvek 1457—58-ban egyetlen kép behozataláról tudnak: Gilig festőmester (Aegidius, Egyed) festett táblát, „ein gemalte fauell” hoz be. Mivel származási helye nincs feltüntetve, nem tudjuk ki volt s honnan hozta be képét. Még az sem bizonyos, hogy a kép rendeltetési helye Pozsony volt, mert Gilig esetleg csak a harmincadot fizette le Pozsonyban s tovább hozta a képet, akár Budára.

Ezen az egy képen kívül a Harmincadkönyveknek már csak egy tétele szól művészi tárgyakról: színezett metszeteket, „gemalt prieff” hoznak be.¹⁸ Jussón eszünkbe, hogy mennyi német metszetet másoltak Magyarországon!

Elvétve hallunk arról is, hogy egyet-mást Bécsből hozatnak. Például Sigmund Fischer bécsi lakatostól veszik a Szent Márton

ünnepe utáni kedden az Úr ezer négyszáz harminc hetedik évében.” (1437. október 8.)

¹⁸ Kováts F.: Nyugatmagyarország áruforgalma 138. l. A szó pontos értelmét l. E. Flechsig. Albrecht Dürer. I. 1928. Berlin. 80—86. l. Genthon id. m. 60. l. a „priefmaler” szót (metszetfestő, metszetszínező) miniátorra értelmezi s a bécsi Hanns priefmaler von Pescht-et azonosítja II. Ulászló János scriptorával, aki viszont nem volt miniátor, csak másoló. A két személynek tehát semmi köze sincs egymáshoz.

egyház szentségházának finommívú ajtaját.¹⁹ Néha készen vesznek valamit pozsonyi kereskedőktől: 1464-ben a Mátyás királynak köteles újévi ajándékul (Wued, Búd, Buda) szánt két ezüst serleget a Passauból származott Jakab pozsonyi zsidótól vásárolják meg és Hans Feyrtag ötvösmesterrel aranyoztatják be. S a nagyobb kényelem szempontjából 1472-ben, Mátyás király esküvőjekor a budai uraknak szánt ajándékserlegeket mindjárt Budán Jörg Vorsster budai polgártól vásárolják is meg.²⁰ De ezek csak kivételes esetek, rendszeren maguk ántják elő az ajándékokat és főleg azokat, melyekre nagy szívet fektetnek.

Az évenként esetleg többször is megismétlődő alkalom, melyre a királynak s a magyar nagy uraknak egyéb ajándéktárgyak, posztó, halak stb. mellett ötvöstárgyakat kellett küldeniök, mindig új buzdítást adott becsvágyuknak s általában élesztője és fejlesztője volt a magyar ötvösiparnak. Mátyás esküvőjére, a királynak magának pompás ékszereket küldöttek ajándékba. Sajnos hiányzanak a pontos leírások, a Számadáskönyvek csak így említik: „als meine herren... mit den klainatten dem kunig zu erung gen Ofen zu der hochzeit gezogen sein“.²¹ Azt azonban pontosan tudjuk, hogy milyen ezüstneműeket s ékszereket kapott Ulászló király 1502-ben Anne de Foixval tartott nászára s hogy többek között Jörg mesterrel készítették ezüstbefoglalt gyöngyház csészét neki. Más alkalomra ezüstövet, ezüst ivókészletet ajándékoztak a főispánnak vagy férjhezmenő lányának stb. Vagy díszes fegyvereket vásároltak Vicentth páncélkészítőtől Hunyadi János számára 1451-ben.²² Az otthoni és külföldi ajándékok igen különfélék voltak, Rozgonyi főispán például aranyozott kocsit küldött Pozsonyból 1447-ben Hunyadi Jánosnak,²³ s a pozsonyiak 1464-ben asztalokat adtak Mátyásnak, de az igazi hagyományos ajándéktárgy az egész XV. századon keresztül, a rendszerint párosával adott, aranyozott ezüst, kivételes alkalmakkor színarany kupa vagy serleg. Két aranyozott ezüst kupát (zwen silbrein vergult kopf) kapott 1452-ben Hunyadi János és egyet László Bécs városától,²⁴ és hat arany serleget és egy arany kannát adott 1481-ben Mátyás király is Mautern városának jutalmul,²⁵ hogy önként meghódolt előtte.

¹⁹ *Ortvay* *l.* 1. 251.

²⁰ Pozsony város levéltára K. 40/114.

²¹ Pozsony város levéltára K. 40/114.

²² Talán pozsonyi munka volt az a tárcsa is, melyet egy bécsi polgár végrendelete említ: „ein ander guts tertschel vom Hunvudi Jenusch mit den raben...“ Jahrbuch d. K. S. des A. Kaiserhauses. XVII. 15325.

²³ *Teleki J. gr.*: Hunyadiak kora Magyarországon X. 1853. Pest. 220. l. — Rakovszky 237. — 1468-ban Mátyás Zsigmond osztrák hercegtől páncélt kap. Jahrbuch d. K. S. des A. Kaiserhauses. XX. 17998. Vagy Bécs városa küld 1486-ban Beatrix királynénak ezüst ivókészletet, melyet Jorg Jordan ötvös készített. Jahrbuch d. k. S. des A. Kaiserhauses. XVII. 15499.

²⁴ Jahrbuch d. k. S. des A. Kaiserhauses XVII. 15265.

²⁵ F. Dworschak, Krems Stein und Mautern, 1928, Wien, 8. 1.

Az Árpád-házi királyok óta aranyozott ezüst kupával kedveskedtek a magyar városok is az egymást követő királyoknak, akár koronázásról, akár újévi ajándékokról volt szó.²⁶ Ilyen kupák, serlegek, poharak, kannák voltak azok, melyekből Eschenloer 560-at látott Mátyás polcain. Sőt még a pozsonyi polgári ajándékok között is ott szerepel az ezüst kupa a reggeli ajándék (Morgengabe) azaz nászajándék darabjai között.²⁷ Az arany- és ezüstdíszek hozzátartoztak az élet természetes szükségleteihez, a magától értődő fényűzés csillogó hordozói voltak. Hogy is ne lett volna így az aranytermő és pompakévdő Magyarországon? A fennmaradt emlékek, gyönyörű ereklyetartók, sodronyszománcos kelyhek, Nagy Lajos remek kapcsai az aacheni kincstárban s híreink Szent Erzsébet hozományáról, amit Németországba küldtek vele, eleget beszélnek nekünk az ötvösség kultúrájáról hazánkban, már a korai középkortól fogva. A királyi oklevelek pedig nem győzik magas állásokkal, birtokokkal jutalmazni a kiválóbb ötvös-mestereket.

Ezek között bizonyára sok volt a vérbeli magyar, hisz a magyarok már az őshazából nagyszerű ötvösdíszeket hoztak. Gondoljunk arra, hogy a német birodalmi kard, a német római császári

²⁶ A *nagyszombati* számadáskönyv 1428-ból: „Item... hab wir vnsern genedigen hern dem Künig (Zsigmond) geert mit czwain par vergolten Kóp-fen“, 1438-ból: „wir haben geben... ein goldein kop domit wir vnsern genedigen herren Künig Albrecht geert haben (a koronázáskor) stb. Pozsony: 1464: „zu vergulden die Kopph auf die Büd dem Künig Mathiasch.“

²⁷ *Király J.*: Pozsony város joga a középkorban. Budapest, 1894. 101. l. Egy válópör kapcsán van szó róla, az asszony visszaköveteli hozományát, egy ezüst kupát (ainen silbrein Chopf), egy ezüst serleget, két ezüst övet és hat ezüst kanalat. A mondottakból világos, hogy az a „22 vergoldeter Silberkopf“, amit „Zsigmond 1431-ben elzalogosított“, nem volt fejereklyetartó, mint *Hekle*. A felteszi (Ungarische Kunstgeschichte, Berlin. 1937. 50. l.). Itt ezekről a kupáról van szó. Szent ereklyék ily tömeges elzalogosítása ellen szól már az is, hogy noha némely külföldi urak óriási tömegekben gyűjtötték az ereklyéket, a nevezetesebb ereklyék mégis nagy tiszteletben álló kegyeleti tárgyak voltak abban az időben. Gondoljunk arra, mily nagy ünnepségekkel hozta el II. Lajos Prágából Szent Pál ereklyéit Budára és mily nagy ajándék volt Johannes Elemosinarius ereklyéje, melyet Mátyás a szultántól kapott és a budai pálosoknak ajándékozott. Nem voltak „aranyozott, bronz és ezüstfejek“ azok sem, amelyek „Zsigmond ajándéklistáin szerepelnek“ s nem ilyenek közül való „a győri Szent László herma és a boroszlói Szent Dorottya“ ereklyetartó, mint *Horváth H.*-nél (Zsigmond király és kora. Budapest. 1937. 187. l.) olvassuk. Az adatokat Eberhard Windecke jegyezte fel (V. ö. A. *Altmann*: E. Windeckes Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Zeitalters Kaiser Sigismunds, Berlin. 1893. 80. l.): „do schenkte ime (Zsigmondnak) der konig von Engelt zwo itel gulden kennen, ... und ein güldin kopf, ein gulden müschkennichin“ stb. és lejjebb, 186—187. l. „do schenkte der konig dem keiser von Constantinopel 8 vergulte köpfe, tusent Ungerscher guldin, 6 samet, 3 rot, 3 swarz, 3 plauw Mechelsche tücher, 6 hubsche pferde“ stb. Már az összefüggés is kétségtelenül bizonyítja, hogy profán tárgyakról van szó, de meg nem is képzelhető, hogy a keresztény király a török szultánnak keresztény szentek fejereklyetartóival kedveskedett volna. Itt főleg az arany és ezüst edények súlya volt a fontos s épen ezért különösen alkalmasak is voltak ezek a tárgyak az elzalogosításra. Mintahogy Zsigmond valóban el is zálogosította az angol király ajándékát.

koronázó jelvények egyike, — az ősmagyarok remeke.²⁸ Minden bizonnyal magyar volt az 1243-ban birtokkal s nemességgel jutalmazott bödögei (Pápa környéke) Scemeyn mester, Mária királyné aranyművese,²⁹ az volt Geysa budai ötvösmester is, kit egy pozsonyi számadástétel tanúsága szerint Hunyadi János ismeretlen megbízással küldött fel Bécsbe, 1454-ben.³⁰ És hányan voltak még? kiknek neve nem ily áruló, fel egészen a XVI. század második felének számos, kétségtelenül magyar vérű, pozsonyi mesteréig.

A régebbi pozsonyi tárgyak közül aránylag igen kevés maradt fenn, közülök való a Székesegyház kincstárában levő szép gyertyatartó Mária alakjával, mely még az Ur testéről nevezett társuliat kincstárából származik.³¹ Sajnos a Pozsonyban maradt régi ötvös-tárgyakon kívül nincs módunkban, hogy máshova elvetődött darabok pozsonyi eredetét megállapíthassuk, mert mesterjegyek itt csak a XVI. század második fele óta mutathatók ki.³² Ez annál különösebb, mivel a Zipser Willkür viszont már 1370-ben kiköti, hogy az ellenőrzés végett „soll ein iglicher goltschmit sein zeichen auf sein Werk schlohen”.³³ Feltéve, amit nem tudok megítélni, hogy ez a pontja a jogkönyvnek nem az 1540-es átírás hozzátétele.

Azonban még az ötvösségnél is sokkal rosszabb helyzetben van a pozsonyi festészet. Ebből még csak hírmondó sem maradt. Pedig sokan voltak a festők s részben talán kitűnőek is. A XVI. század elején a török seregek közeledtének hírére fejvesztett rémületben bontották le a falakon kívül és a perifériákon épült ősrégi pompás templomokat, a Lőrinc templomot, a Miklós templomot, a Mihály templomot, hogy a köveket a város megerősítésére használják fel. A kegszereket elhurcolták, a képeket szétszórták. Egyik-másik oltárkép pillanatnyilag elkerülte a vésztes riadalom következményeit, de később mégis utolérte a pozsonyi képek végzete. A Szent Lőrinc templom főoltárát bevitték a Dómba,³⁴ — ott nyomaveszett; egy

²⁸ Z. Tóth: „Attila's Schwert.” Budapest, 1930.

²⁹ Szentpétery I.: Az árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. I. k. 1001—1270. Budapest, 1923. 734. sz.

³⁰ Pozsony város levéltára K. 19/150. A művész már 1448-ban is említettik, mint aki valakinek pénzt adott kölcsön, tehát jómódú lehetett. Kétféleképpen említve: *Maister Geisa goltsmid* és *Maister Gewsa von Ofen*. Az eddig ismert pesti művészekon kívül számon kell még tartani Andrást ötvöst is (der *Pester Bürger und Goldschmied Andreas*), kinek ügyében Mátyás király ír Budáról Zápolyának Bécsbe. *Jahrbuch d. K. S. des A. Kaiserhauses XVII.* 15482, *Genthon* id. művéből András ötvös véletlenül kimaradt. Egy évvel a mohácsi vész után, 1527-ben Bécsben kér polgárjogot még egy budai művész: *Hanns Peer, goltschmid von Ofen*, de már 1536-ban halott. *Jahrbuch d. k. S. des A. Kaiserhauses XVIII.* 15644 f. 10 és 15675 f. 43.

³¹ *Radisics—Pulszky—Molinier*: Chefs d'oeuvres d' orfèvrerie. New-York. London. 41 l.

³² Kőszeghy Elemér: Magyarországi ötvösjegyek. Budapest, 1936. 289. l.

³³ A. Michnay und P. Lichner: *Ofner Stadtrecht von 1244—1421*. Pozsony, 1845. 233. l.

³⁴ *Rakovszky I.*: Pozsonynak két régi egyháza. Magyar Tudományos Értekező I. Pest. 1862. 155. l.

másik képét átvitték Oroszvárra s az ott pusztult el.³⁵ A Dóm főoltárának Mátyás király és Beatrix címerét viselő s állítólag Veit Stoss-tól (?) származó pompás oltárát a középkori magyar templomoknak katasztrófális idejében, a barokk korban, a szentély átépítésekor távolították el és a Vásárúti templomba helyezték át, hol a XIX. században tűzvész áldozata lett.³⁶

A pozsonyi kereskedelem nagy virágzása 1460-ig tartott, az akkor elért jólét azonban továbbra is érezteti jótékony hatását, jele a rengeteg alapítvány és hagyomány, amely mind a templomok kiépítését és szépítését szolgálta. A Szent Márton egyházban, a hosszanti hajó felszentelésekor, 1452-ben négy oltárt említenek,³⁷ ezek száma a XVI. sz. elejéig tizenhatra emelkedett;³⁸ amihez még hozzá jönnek a Szent Anna kápolna, Szent Gotthard és András temető kápolnája, a Krisztus testéről nevezett társaság kriptá-kápolnája és a Szent Egyed temetőkápolna. A Szent Lőrinc egyházban³⁹ tíz oltár állt s ennek is külön Szent Jakab-temető kápolnája volt. Ugyanennyi oltár állt a Szent Mihály-templomban is,⁴⁰ melyhez hozzátartozott a Szent Balázsról nevezett temetőkápolna. Több oltár volt a Ferencések templomában,⁴¹ melyhez 1361 óta hozzáépült a Szent János-kápolna. Mindezekhez járult a Szent Márton-plébánia⁴² és sok egyéb külön kápolna a városban,⁴³ és az egész környék, Bazin, Csukárd, Szentgyörgy stb. Mindezek javadalmas oltárok voltak s alig képzelhető, hogy legtöbbjén oltárkép ne állt volna, annál is inkább, mert az

³⁵ Rakovszky 90. sz. — Mint Gludovác Fülöp oroszvári plébános úr szíves leveléből értesülök, Oroszváron nincs már régi kép. Az egyetlen régi templomot, a régi plébániát, melyben esetleg lehetett, a Duna árvize mosta el a földdel egyenlővé.

³⁶ Fionz id. m. 41. l.

³⁷ Rimely C.: Capitulum insignis Ecclesiae collegiatae Posoniensis. Posonii, 1880. 154. l.

³⁸ János (1354); György és Adalbert (1378 óta); Szent Márton (1403); Mária és a három királyok (1414); Úr Teste (1425 óta); Szent Anna, István király és Oswald (1439 óta); Szent István és Erasmus (1439 óta); Szent Flórián (1461 óta); Szent Kereszt, Anna és Ev. Szent János (1467 óta); Szent Háromság (1473); Fábián és Sebestyén (1481); Wolfgang (1489 óta); Miklós (1490 óta); Borbála; László és István; és a Könyörületes Szent Szűz.

³⁹ Szent Jakab temetőkápolnájában (1471 óta). Szűz Mária (1420 óta); Ker. Szent János (1437); Mindenszentek (1439 óta); Erhard és Leonhard (1441 óta); Úr Teste (1441 óta); Szent Háromság (1453 óta); Jeromos (1483 óta); Katalin (1517) és Szent Jakab oltára.

⁴⁰ Mindenszentek; Szent Scholastica; Hedwig; Wolfgang; Antal; Ker. Szent János; Péter és Pál; Szent Háromság; a Segítő Szűz vagy a Három királyok, vagy Ákos és a magyar szent királyok. Csak C. Rimelynél (Id. m. 191—192. l.) találtam említve még egy Szűz Mária oltárt.

⁴¹ Régi oltárai már 1480-ban tűzvész által elpusztultak. Azután alapították Szent Sebestyén; Szent Kristóf; Szent Anna és más szentek oltárait.

⁴² 1440 körül említve Mária és Szent László oltára.

⁴³ A Ventur-utcai Úr Teste kápolna (1420 óta); a Mihálykapu-utcai Katalin kápolna (1307 óta); a prépostsági épület kápolnája a Szent Kereszt oltárral (1503); a Szent László kápolna az érseki kuriában (1351 óta); a harmincad udvari kápolna és a szerzetesi ispótlály oltárai.

oklevelek soknál kifejezetten hangsúlyozzák az oltárképeket. Ujlaky Ferenc⁴⁴ pozsonyi prépost 1529-ben összeíratta a pozsonyi egyházakban azelőtt volt javakat s meghagyta a városi tanácsnak, kutasza ki azok hollétét s itt a Lőrinc egyháznál kiemeli, hogy „decem altaria cum tabulis“ volt benne; ezt a templomot ugyanis ő nagyon jól ismerte, mivel azelőtt plébánosa volt. Talán sokat megértenénk a felvidéki festészet ma még homályos kérdéseiből, ha ezek az oltárok, legalább részben, megvolnának.

Egészen feltűnő, hogy az oltárok jórésze több szentnek van ajánlva; jellemző tünete „a későközépkornak, melynek emberei nem győzték a vallásos élményt halmozni s magukat a különféle veszedelmek ellen eléggé biztosítani“.⁴⁵ Nincs azonban az oltárok között egyetlen sem, mely a tizennégy segítőszentet a Németországban rendkívül divatos együttes összeállításban ábrázolná; s ilyenformán nem helyes az az állítás, hogy ez a tárgy Magyarország németnyelvű vidékein elterjedt volna, szemben a vérség szerinti magyar területekkel, hol nem ismerték. Ez az ábrázolás Magyarországon egyáltalában ritka; ebben a gondolatkörben inkább a Mindenszentek oltárai gyakoriak. De ezenfelül, az eddig elmondottakból elég világos, hogy ilyen megkülönböztetések a középkori Magyarországra nézve nem is helytállóak. Épen az a jellemző a magyar viszonyokra, hogy minden templomban szépen egymásmellett állanak a magyar szent királyok és a német szentek oltárai. A németek ott imádkoztak a magyar szentek előtt és innen sugárzott rájuk az a nagy átalakítóerő, mely megszerettette velük új hazájukat és hozzáidomította a magyarsághoz olymértékben, ahogy azt Ranzanus elbeszéli.

A pozsonyi oltárokat kétségtelenül helyi művészek festették, de hogy a Számadáskönyvekben említettek közül ki festett oltárképeket is, meg nem mondhatjuk. A könyvek csak aránylag kis munkákról számolnak be. Nyilván nem a város volt az igazi mecénás, hanem az egyház és főleg a magánosok, a polgárok maguk és a magyar nagyurak, a Vár urai s a szomszédos birtokosok. Megbízásaikat tehát a városi számadáskönyvek nem jegyzik. Mindössze négy jelentősebb oltárrendelésről tudunk. Kranfelder Hansné Margaretha 1498-i végrendeletében van szó az első kettőről. Az örökhagyó az egyik képről röviden csak ennyit mond: „Item darnach zu Sand Lorentzen tafel schaff ich fünff gulden“, a másik kép tárgya azonban nagyon a szívéen fekszik; kivitelével Hanns Kribl festőt bízta meg⁴⁶ s kiköti,

⁴⁴ Pozsony város levéltára, Capsa F. fasc. 10—212. Ujlaky salzburgi származású volt, teljes neve Franciscus Wohlgemuth de Ujlak, *Ortway* II. 4. 486. es III. 282.

⁴⁵ W. Andreas: Deutschland vor der Reformation. Eine Zeitenwende. Stuttgart, Berlin, 1934. 163. l.

⁴⁶ Item Ich schaff auch zu ainer figur fünff phund phenning dorumb sol maister hans der maler auf Sand Lorentzen freithoff, neben dem gericht gotes machen die sechs Wergk der Barmhertzigkait in der gestalt als dieselbig figur Zu Wien Zu den weissen brudern in der kirchen an ainer Tafel gemalt stend.

hogy a kép a könyörületesség hat (!) cselekedetét ábrázolja és teljesen olyan legyen, mint a bécsi fehérbarátok templomának táblaképe.⁴⁷ Mivel a képpel kapcsolatban a rossz időjárás veszélyéről van szó, úgy látszik, hogy a táblaképet freskóban kellett lemásolni. Nevezetes emléke ez a Bécshez való igazodás tényének. A bécsieket nem szerették, de mégis nagy kereskedelmi érdekek fűzték őket hozzájuk, sokat voltak fenn Bécsben és sokat vásároltak ott.

Nagyon érdekes ez az adat a másoltatás ténye miatt is. Ez nyilvánvalóan gyakori eset volt Magyarországon. Tudjuk, hogy a szőlősiek Caspar kassai festővel másoltatták le a XV. század elején a szatmári templom oltárképét és nürnbergi képről másolták a csütörtökhelyi Mária halála képet is.

Kranfelderné festményénél még fontosabb az a két oltárkép, melyet györgyi Bodó Gergely budai várnagy rendelt meg Nicolaus Teginger pozsonyi festőnél. A két rendkívüli érdekességű latin levél, melyet Bodó ebben az ügyben küldött a városi tanácsnak, megvan ma is Pozsony város levéltárában s körülbelül így hangzik: „A tekintetes férfiaknak, Pozsony város polgármesterének és Johannes Kochaim⁴⁸ odavaló polgárnak, ami tiszteletreméltó barátainknak. Tiszteletreméltó barátaink! Tudjátok meg, hogy Miklós mester festőtől egy táblaképet vásároltunk oromzattal. A táblaképet magunkkal vittük Budára, oromzata azonban Miklós mesternél maradt, aki megígérte, hogy bőjt derekára (márc. 15.) mindenképen elküldi, de ezt legkevésbé sem cselekedte meg. Nagyon kérjük tehát Barátságokat, küldessétek meg Miklós mesterrel az említett oromzatot, mivel a kép árát teljesen kifizettük. Továbbá tudomástokra adjuk, hogy ugyancsak Miklós mesterrel megegyeztünk egy másik táblaképre nézve is, még pedig olyanformán, hogy a képre kerülő valamennyi ábrázolást tiszta és nem kevert arannyal fesse. Kérjük Barátságokat, méltóztassatok utánanézni, hogy a fentiek értelmében járjon el. Ő megígérte nekünk, hogy a képet pünkösdre (máj. 28.) megküldi. Kérjük, hogy a kép árát térítsétek meg neki és mi azt majd be fogjuk tudni a harmincadba. És ugyanazon Miklós mesterrel küldessétek meg. Budán, a Szent György vértanú előtti szombat, a második évben.“ (Azaz 1452 április 22-én.)

Teginger azonban nem küldi a képeket s Bodó 1452 június 29-én újra, törelmetlenül és ingerült hangon sürgeti azokat, most már a városbíróhoz és az esküdt polgárokhöz intézve levelét. Megismétli az első képről mondottakat s így folytatja: „Egyébként tudjátok

Auch an dem gemalten Jungsten gericht sol er doran pessern wo dann das Wetter doran schaden thon hat.

⁴⁷ Ilyen képet nem ismerek. Dr. Otto Benesch (Bécs) szíves volt arról értesíteni, hogy ilyen kép valóban nem létezik már.

⁴⁸ Kochaim (itt Kwhan-nak írva) már a negyvenes évek óta a város szolgálatában állott, mint kamarás s mint ilyen, sokat megfordult Budán. A második levél írásakor oroszvári harmincados is volt. Egyébként Bécsben is előforduló család.

jól, hogy szerződést kötöttünk vele egy másik képet illetőleg is és neki két arany forintot fizettünk (nyilván előlegül, mert hiszen az igazi összeget a harmincadba akarta betudni) olyanformán, hogy ő azt pünkösdig, a Budán tartott ülésre hozza le és mi minden költséget megadunk neki; de ő ezt legkevésbé sem cselekedte meg. Nagyön kérjük tehát Barátságokat, hogy őt méltóztassatok minden elégtétel megadására kényszeríteni, hogy nekünk a továbbiakban ennek a képnek az ügyében ne kelljen semmit sem tennünk. Kelt Budán Szent Péter ünnepének másodnapján. És ő vele a második képre úgy egyeztünk meg, hogy az ábrázolások tárgyát (formas ymaginum) mi szabtuk meg neki, ő viszont azt ígérte nekünk, hogy azokat az ábrázolásokat jó és új arannyal fogja festeni.“

Teginger tehát nyilván a legjobb festő volt akkor Pozsonyban, ha oly előkelő úr, mint Bodó Gergely két oltárképet is festetett vele. Milyen képek voltak, nem tudhatjuk, csak annyit, hogy több ábrázolás volt rajtuk. Talán több szent együttes oltára volt, — a Pozsonyban elterjedt típus szerint. Rendkívül érdekes, hogy Bodó szabta meg az ábrázolások tárgyát. Ez tehát kétségtelen bizonyíték arra, hogy a magyar urak rendelkezéseiknél határozott kívánsággal léptek fel és részletes utasítást adtak. Szerepük tehát nagymértékben irányítás is volt és nemcsak munkaadás és az anyagiak rendezése. Nem lehet ezt eléggé hangsúlyozni olyanokkal szemben, kik a szellemi tulajdon szempontjából jelentéktelennek tartják a megrendelő magyar voltát. Saját öltözködésünk, saját szobánk berendezése egyéniségünkhöz szabott, egyéni alkotásunk, tehát szellemi tulajdonunk. Mennyivel inkább az egy nagyobb műalkotás, melyet saját ízlésünk szerint készítettünk el vagy egy templom, melyet saját utasításunk szerint építettünk fel. Tudjuk, hogy a kolozsvári minoriták templomát Frater Johannes Mátyás király pontos utasításai szerint építette fel.⁴⁹ Vajjon igazán nem lett volna az szellemi tulajdona neki is?

Nem gondolom, hogy Budán ne lett volna olyan festő, miat Teginger, de mivel a harmincad révén Bodónak sűrű érintkezése és járandósága volt Pozsonyban, a kifizetés és elszámolás igen egyszerűen alakult. A budai urak szívesen vásároltak Pozsonyban és Pozsonyon keresztül Bécsben, hiszen mindent harmincadra lehetett elszámolni. Hunyadi János a pozsonyiakkal veteti meg Bécsben (1452. IX. 16.) László fia kabátkájának béléseire a prémet, a vörös vagy zöldszínű kamukaposztót⁵⁰ és még sok mindenféle kedves holmit.

A harmincad kiviteli és behozatali vám volt. Voltaképen királyi haszonvétel, de ezekben az években Pozsony város birta bérbe a pozsonyi, s 1450—1459-ben a budai harmincadot is. Mivel pedig a budai harmincad jövedelme a várnagyot illette, Bodó, ki már 1451

⁴⁹ Balogh Jolán: Kolozsvár műemlékei. 1935. 14. l.

⁵⁰ Pv. lt. No. 1557. és 4330.

július 4-én budai várnagy volt⁵¹ méltán számolhatott evvel a járandóságával.

Hogy Bodó a képeket hova szánta, nem tudjuk. Talán a Nagybaldogasszony budai templomába, hol akkor már szintén több oltár állt. De az is lehet, hogy a várnagy, temérdek falu és vár hatalmas ura, már akkor arra gondolt, hogy családja Tolna vármegyében fekvő fészkeben, Györgyiben,⁵² templomot emeljen. 1459-ben ugyanis a pápa megerősítő okleveléből⁵³ értesülünk arról, hogy Bodó Szent Miklós tiszteletére Györgyiben oly nagy templomot emelt, hogy nyolc pap működött benne, s ellátta bőven minden szükséges szerelvénnel. Ugyanabban az évben erősítette meg a pápa Bodó másik alapítványát, a Szent Gergely tiszteletére emelt másik templomot, melyhez kolostort is építtetett és átadta azt a minoritáknak.

Bodó Gergely nagylelkű alapítványai azonban époly kevésbé kerülték el a kemény idők pusztító viharát, mint Mátyás király alkotásai vagy a szép régi pozsonyi templomok. A török 1542-ben jutott el Tolnamegyének ahoz a részéhez, ahol Györgyi feküdt, a barátokat áttelepítették más zárdába. A következő hat év alatt ennek a legkiterjedtebb magyar szerzetesrendnek hetvenhárom rendháza harmincegyre zsugorodott,⁵⁴ Györgyi pedig elindult a romlás útján. Ma már csak néma pusztaság van a helyén. Ha Györgyibe készültek Teginger képei, akkor ott vele pusztultak. S ebből a szempontból nem mindegy-e, hogy Györgyi vagy Buda volt-e a képek őrzőhelye?

Teginger feljegyzésekből ismert egyéb munkái között alig van figyelemreméltó. Ha Bodó levelei fenn nem maradnak, azt hihetnők, hogy egészen jelentéktelen ember volt. Üvegez, mint minden társa, mivel az üvegesek és festők akkor egy és ugyanazon testülethez tartoztak (másutt, például Bécsben, egy céhet alkottak már)

⁵¹ Kováts F.: Magyar—zsidó oklevéltár. IV. Budapest, 1938. 84. l. Nagy Iván: Magyarország családai. I. 1857. Pest. 138. l. tehát téved, amikor budai várnagy tisztségét 1452-re teszi.

⁵² Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. III. Budapest, 1877. 462. és 427. l. Györgyi ma pusztá a baranyavármegyei Mágocs határában.

⁵³ S. Kaprinai: Hungaria Diplomatica stb. II. Bécs. 1781. 281—283. l. és J. Koller: Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum. Pozsony. 1784. III. 429—430. l. Györgyiben akkor már volt Szent Gergelynek egy régibb temploma is, de már 1455-ben erős javításokra szorul s Hunyadi János kérelmére a pápa hétévi búcsút rendel el, hogy a pénz előteremtessék. Koller. Id. m. III. 411. Bodó tehát Hunyadi előtt is kedves dolgot cselekedett, amikor új templomot épített véd-szentjének. — 1517-ben Bodó Ferenc bevádolja a minoritákat a szent szék előtt, hogy az őseitől alapított templom arany és ezüst kincseit más rendházuk számára elzálogosították. Koller. Id. m. V. 40—41. l. Ez ugyanaz a Bodó Ferenc, aki 1527-ben megkapta Zápolyától a férjgyilkos (Kinizsi Pálné) Magyar Benigna birtokait. Horváth J.: A magyar irodalmi műveltség kezdetei. 1931. 243. l.

⁵⁴ Kollányi F.: Magyar ferencesek a XVI. század első felében. Budapest. 1898. 30., 47. és 49. l.

és egymás mesterségét kötelességük volt érteni.

Úvegezési munkái között egyetlen van, mely figyelemreméltó, a récsei templom számára 1459-ben készített egy darab ablak. Hatvan dénárt fizettek neki érte, s mivel ablakaiért átlag jóval kevesebb dénárt kapott, ennek vagy szokatlanul nagynak vagy festettnek kellett lennie.

Teginger címert és zászlót is festett, sőt úgylátszik, nagyon csinosan, ha 1456-ban Budára is szállíthatott kettőt belőlük. Minden adatából, bármily szerények ezek, az látszik, hogy nagyobb-stilű ember volt, mint társai: hol Budán, hol Récsén, hol Modorban találjuk őt vagy munkáit s ki tudja mit dolgozott még?

Aránylag művelt ember volt, mert pénzbeszedői, írnoki, idézői tisztet is vállalt. S végül, mivel csaknem minden polgár foglalkozott bortermeléssel, — a középkori pozsonyi gazdasági élet leghatalmasabb alkotóeleme a bortermelés⁵⁵ — Teginger adatai között is ott találjuk a boreladásra való utalásokat.

A század végének Hans Kribl a legtöbbet foglalkoztatott művésze s a következő századéi a Tiergartenek. Apa és fiú, mint hajdan a Liechtenfelserek. De ők már egy újkor emberei.

Az a nagy élet- és nagy tetterő, a városnak, templomoknak, minden kőnek a szeretete, az a nagy közösségi érzés, ami a XV. századi oklevelekből csak úgy tódul felénk, a mohácsi vész után egészen megváltozott. Valami megtörött ezekben az emberekben. Több ez, mint a századfordulóval járó természetes átalakulás. Azelőtt egy kis világ voltak magukban, erős védelme alatt falaiknak. Most fejlődésük más irányt vesz és egész máshonnan táplálkozik.

Az új időkben Pozsony nagy jelentőséghez jutott. Már nem a második, hanem az első városa az országnak. Kiváltságos helyzetét megint fekvésének köszöni. A középkorban nemzetközi kereskedelme fakadt ebből, most országos fontossága.

Béccsel eddig is természetes és szoros volt a kapcsolat, de inkább kereskedelmi jellegű és a gazdagabb szomszédra való feltételezésből fakadt. A nap mégis Budáról sugárzott rájuk. Onnan jöttek, sőt igen sűrűn a királyok és a nagyurak, életet és fényűzést hozva a városba és munkaalkalmat. Művészi tárgyakon kívül ágyúkat, hajókat, fegyvereket és sok minden egyebet csináltatnak velük s küldetik Budára. S ha maguk lejöttek a fővárosba, helyzetük egészen más volt, mint Bécsben. Ott csak egyszerű kereskedők voltak, de Budára a város képviselőiben jöttek, résztvettek az országgyűlésben, a gubernátorral, akár a királlyal is beszélhettek s ha kedvesen fogadták őket, leplezetlen önérzettel írták haza, hogy tisztességesen bántak velük. Művészetüket megbecsülték. Mátyás csodálatos tapintattal meg sem kísérelte, hogy német alattvalóira ráerőltesse saját, külön olaszízü renaissance-stílusát. Saját művészeit foglalkoztathatták s a kőfaragók nagyrészét saját ízlésük szerint Dévény-

⁵⁵ Kováts F.: Városi adózás, 108. l.

ből hozatták. Aki Pozsonyban dolgozni akart, megtelepedett, társukká lett s beleolvadt az ő közösségükbe. Magához ölelte a város.

Most minden megváltozott. Pozsony, a régi, kedves, magának-élő város, a magyar királyok dédelgetett kedvence, melynek szépitésére és fejlesztésére, székesegyházára, akadémiajára, épületeire, hidaira nem kímélték a pénzt a sajátjukból, most egyszerre Bécs külvárosává alacsonyodik. Az udvar veszedelmes közelségben van. Idegen építészek, szobrászok, festők jönnek ide Bécsből királyi rendeletre, elvégzik a munkát s odébbállnak, ugyancsak királyi rendeletre a magyar kamarától véve fel a pénzt. Mily régen hangzott már el ez a kedves szó: sein Rauch soll da aufgehen! S a régen oly öntudatos város feladva önmagát, pénzét, munkaalkalmait, kiszolgáltatja idegeneknek: az udvar mintájára Mathis építész hozatja le Bécsből az iskola megépítésére s a németóvári Lutringert a Főtéri kút megfaragására. A szerződésben kikötik, hogy teljesen a bécsi Hoher Markt kútjának mintájára készítse el azt. Hiszen azelőtt is volt példa bécsi minta másolására, de akkor a feladatot Hans Kribl helybeli festőre bízták. Most idegen másolja az idegen mintát. Eltűnnek a dévényi munkások is és helyüket wolfsthaliak foglalják el.

S tovább folytatódik ez a következő századokban. A török hódoltság megbolygatta a magyarságot. A mieink tömegesen vonulnak ki az országból s helyükbe idegenek áradata lepi el a városok nagyrészét. Tizedrangú emberek, Jadot, Holl, Alberthaler, Carlone, Pacassi, Piazzoli, Casparino, Corati Orsati, Buppel, Drentwett, Mayr stb., stb. Sokan közülök Pozsonyban is dolgoznak. S végül Maulbertsch, Troger, Sigrist és a többiek, finom, jó művészek, kiknek munkássága műkincsállományunk nagy gyarapodását jelenti, de mégis csak idegenek. A kivándorló magyarok elvesznek a nagy Európában, de a bevándorlók térfoglalása egyet jelentett a bennszülött, az ország véréből táplálkozó művészet megfojtásával.

*

Az alábbiakban közlöm az 1377—1600-ban élt pozsonyi művészek névsorát, amennyire azt egyrészt a rendelkezéseimre álló oklevélananyag, másrészt az irodalmi említések alapján össze tudtam állítani. Minden tudományos érzékkel bíró olvasóm természetesen fogja találni, hogy a neveket nem magyarosítottam meg, hanem szigorúan ragaszkodtam ahhoz, ahogy azok az oklevelekben előfordulnak s épen ezen oklevéli hűség kedvéért nagyjából feltüntettem a nevek fontosabb változatait is. Később felmerülő adatok beiktatását a nevek lefordíthatása feleslegesen megnehezíti.

Mivel a nevek tömeges felsorolásában valahol meg kellett állnom, elhagytam az ácsokat, noha azok a kőművesekkel rendszerint egy céhet szoktak képezni s ezért itt is hozzájuk tartoznának. De a végső áttekintés megmutatta, hogy az ácsok csak alárendelt, tiszt-

tán ipari és nem művészi munkát végeztek. Épen ezért nem fordul elő jegyzékemben az a *Gutzel nevű* ács sem, kit Zsigmond király 1430-ban bízott meg a pozsonyi első hajóhíd megszerkesztésével (Ortvay II. 2. 399.). Ez a szétszedhető és lehordható híd ugyanis tiszta ácsmunka volt. 1439—1440-ben például készen vették a hajókat Bécsben és Dévényben a második hídhoz.

Föl kellett vennem azonban az összes kőműveseket, mert ez a szerény és dolgozós kor nem a címeket kedvelte, hanem a jó munkát és kőműves névvel illette a legtöbbet foglalkoztatott és legkiválóbb építészeket is. Ha itt érzés és ötlet szerinti megszorításokat tettem volna, felbukkanhatna később egy fontos adat épen olyasvalakiról, kit most kevéssé mutatós adatai miatt kihagytam. Noha ma úgy látszik, hogy sok személyt feleslegesen vettem fel a lajstromba, mégis úgy hiszem, helyesen jártam el, már csak azért is, mert csak így, ebben a teljességben adja világos és tiszteletet parancsoló képét annak a sokaságnak, melynek akkor művészi munkákhoz köze volt. De különösen fontosak a kőművesek nevei azért, mert ezek a legárulóbbak a származás tekintetében.

Sok esetben a keresztnévhez tartozó vezetéknévemet nem tudtam megállapítani, talán mert ilyen nem is volt, vagy mert az adatok hiányosak. Ezeket a művészeket, ha származási helyük ismeretes, oda soroltam. Ilyenformán a lajstrom nagyjában arra is válaszol, hogy milyen összetételű volt a pozsonyi művészegyüttes. Mivel ilyen esetekben a városnév gyakran lett vezetéknévvé, magától értődik, hogy ezeknél is az oklevelek szövegéhez alkalmazkodva, megtartottam a német városelnevezéseket és a középkori írásmódot.

Fölvettem a lajstromba az összes üvegeseket is. A festők munkájának fele üvegezés, több festőt másképp üvegesnek neveznek; az üvegesek tehát még akkor is a festőkhöz tartoznak, ha egyelőre festői munkát nem ismerünk tőlük.

Fegyverkovácsok közül csak egyet vettem fel, kiről úgy látszott, hogy munkája jelentékenyebb volt. A többiről viszont, kik aránylag sokan vannak, valószínű, hogy inkább használati, mint művészi tárgyakat készítettek.

Mindenütt visszamentem az eredeti forrásokra: vagy az eredeti oklevelekre vagy az első közzétételekre. Ezért idézem mindig Rakovszkyt, noha Ortvay az adatok nagyrésztét átvette tőle (sűrűn a forrás megnevezése nélkül); ezért nem idézem a XV. századi aranyműveseknél Mihalikot, mert ezeket az adatokat Ortvaytól vette át. Viszont 1575—1600-ban ő a főforrásom.

Az 1526-os évvel cezurát csináltam s onnantól fogva külön csoportba szedtem a művészeket. Az anyagnak ezt a természetes szétválasztását a mohácsi vész okozta lelki átváltozás szempontjain kívül az is indokolja, hogy az 1439-ben megkezdett Telekkönyvek

a házakra nézve 1513-mal, a szőlőkre nézve 1517-tel abbamaradtak.

A házak, szőlők telekszámait, a feleségek neveit mindenütt feltüntettem, mert igen sokszor ezek igazítanak útba, hogy mely adatok vonatkoznak egy és ugyanazon személyre s azonkívül az ilyen adatok melegséget és életet visznek bele a megrajzolt képbe.

A középkori német szavak magyarázata Schmeller—Fromman Bayr. Wörterbuch-ján alapszik.

*

A Jegyzékben többször előforduló rövidítések:

Jahrb. K.—Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses.

K—Kamaraszámadások, Pozsony város levéltára.

Kemény—Kemény L.: Művészvilág Pozsonyban. Híradó. 1925. X. 22.

Király—Király J.: Pozsony város joga a középkorban. Budapest, 1894.

Kőszeghy—Kőszeghy E.: Magyarországi ötvösjegyek. Budapest, 1936.

Kováts MZSO—Kováts F.: Magyar Zsidó oklevéltár. IV, Budapest, 1938.

Kováts NYÁ—Kováts F.: Nyugatmagyarország áruforgalma a XV. században. Budapest, 1902.

Kováts PG—Kováts F.: Pressburger Grundbuchführung und Liegenschaftsrecht im Spätmittelalter. Zeitschrift der Savigny Stiftung für Rechtsgeschichte. Weimar, 1918 és 1919.

Kováts VA—Kováts F.: Városi adózás a középkorban. Pozsony, 1900.

Mihalik—Mihalik J.: Háromszáz év a pozsonyi ötvösség történetéből. Múzeumi és Könyvtári Értesítő. 1911. V.

Ortvay—Ortvay T.: Pozsony város története. Pozsony, 1892—1903.

Pv. lt.—Pozsony város levéltára.

Prot. Test.—Protocollum Testamentorum. Pozsony város levéltára.

R.—Nagy számkönyv, Pozsony város levéltára.

Rakovszky—St. Rakovszky: Altertümliche Überlieferungen von Pressburg. Pressburger Zeitung, 1877, az ujság megfelelő számai.

Teleki—Gróf Teleki J.: Hunyadiak kora Magyarországon. Pest, 1853.

A MŰVÉSZEK JEGYZÉKE

ÉPÍTÉSZEK, KŐMIVESEK, KŐFARAGÓK, PALLÉROK, SZOBRÁSZOK

Ahol csak oklevéljelzetet közlök, nincs egyébről szó, mint hetifizetési és kisebb, egyszerű kőművesmunkákról.

1382—1526.

Albrecht kőműves (1454—1459)

1454:K 19/358; 20/338. 1455:K 21/230; 22a/297; 22b/332. 1456:K 23/314; 24/291; 24/318. 1457:K 25/166. 1458:K 26/185. 1459:K 28/393.

Altman kőműves (1501)

1501:K 57/179.

Achacii Niclas kőműves mester (1499—1503)

1499—1500:K 56/190—196. 1501—1502:K 57/179. 1502—1503:K 58/177f. 1503: Joring kőművessel együtt dolgozik, K 59/125f.

Andre mester, kőfaragó, pallér, a mi pallérunk (1454—1459)
Nyilvánvalóan városi pallér, Jeronime utódja, azért mondják „a mi pallérunk”-nak.

1454:K 20/336. 1455:K 21/268; 22a/58; 22a/294; 22b/328. 1456: különfelét szállít, zsoldot kap stb., K 24/116; 24/291; 24/318; 23/311. 1457:K 25/187. 1458:K 26/185. 1459:K 27/167; 28/393; 28/439.

Bernhard murator (1382)

1382: Ortvay II. 4. 173.

Brun, (Brünn Morvaország), Lucas von, kőfejtő (1440)

1440: kőfejtő segéd, K 2/444.

Brun, Mert von, kőfejtő (1444—1455)
1444:K 8/87. 1454:K 19/77; 20/50; előleget kap, K 20/233. 1455:K 22b/47.

Brun, Michel von, kőfejtő, kőmives (1451—1468)
1451:K 18/241. 1454:K 20/344. 1455:K 22a/53. 1456:K 24/132. 1457:K 25/957; 26/217. 1459:K 27/183; 28/437. 1464:K 31/47. 1468:K 35/90, ez az egyetlen kőmives és nem kőfejtő munkája.

Caspar kőmives (1455)
1455:K 21/230; 22a/297; 22b/332.

Christof kövező (1454)
1454: kémelő ablakokat falaz be a Főtéren, a polgármester házában, Rakovszky 2.

Chunrad=Liechtenfelser

Chunz=Wolfstal

Cristan kőmives (1440—1441)
1440: követ vág, K 2/478. 1440—1441:K 3/455.

Czigler Jacob kőmives (1444)
1444: heti béres kőmives, K 8/49; 8/73; 8/109; 9/320.

Czirfos, Zirfus, (Szervác) kőmives (1447—1459)
1447:K 12/82. 1448:K 14/261. 1450:K 15/204. 1451: teljes elszámolás, K 16/49; 18/188. 1457: követ fejt, K 25/90; 25/168. 1459:K 28/439.

Eber Hans kőmives, kőfejtő (1456—1458)
1456: kőmives kőfejtő, K 24/291. 1457: kőmives, K 25/166. 1458:K 26/185.

Edlinger Jorig ács, pallér (1444—1447)
1444: ácssegéd, K 8/251. 1445: pallér, K 10/127; 9/222; 10/125. 1447: ácssegéd, K 12/194.

Emerich, Emmerich, Emreich kőfaragó mester (1439—1493)
1439—1493: vödrici (Fudluken utcai) háza van 118d, Telekkönyv. 1439—1440: Chuncz Hoschsal és kettejük segédjeivel elkezdik építeni a boltívet a vödrici kapunál és ugyanott kamrát építenek, és kamrát építenek a Varga-torony átellenében levő erődítménybe. Ortway II. 3. 289. 1440: hetedmagával ágyugolyót készít kőből, Ortway II. 3. 273. 1442: a város kifizeti neki a Magyar ellenség nevű Új torony építésétől maradt tartozást, Rakovszky 21.

Erhard=Sellendorf

Eysner, Eysnyn Niklas kőműves (1443—1444)

1443: kőműves heti fizetéssel, K 6/366. 1444:K 8/123; 8/125.

Faschank, Vaschang kőműves (1450—1457)

1450: kőműves, K 15/41. 1457: tűzmester, zsoldos, K 25/211.

Feyniger, Veyniger Hans pallér, kőműves (1443—1444)

1443: heti fizetéses kőműves, K 6/365; 6/366. 1444:K 7/380; 8/120.

Fels (Wels Felsőausztria), Heinrich von, kőműves (1454)

1454:K 19/88.

Florian kőfejtő (1459)

1459:K 27/167.

Frank Stefan, Stephan, Stephel, kőműves, pallér (1439—1455)

1439—1449: belvárosi háza van I. 124b, Telekkönyv. 1440:K 2/333. 1442:K 4/77. 1444:K 7/385; 8/115. 1448:K 14/262. 1450:K 15/205. 1451: teljes elszámolás, K 16/49. 1454:K 19/77. 1455:K 22b/77.

Frewdenstain Hans kőműves-mester (1439—1474)

Felesége Anna

1439—?: később elhagyott szölleje van 71/4b1, Telekkönyv. 1439—1447: háza van 32e, Telekkönyv. 1446—1448: szölleje van a Rosengrabenen 46/5a, Zsidóregesza 315. 1448—1450: szölleje van 16/3c2, Telekkönyv. 1448—1452: szölleje van 26/2d féltelek, Telekkönyv. 1448—1474: háza van 4a, Telekkönyv. 1455:K 22a/294; 22b/328. 1456: köveket becsül, K 14/132; kőfejtő, kőműves, mester, K 24/291.

Friedrich kőműves (1455)

1455:K 22b/77.

Gabriel kőműves (1472—1517)

Két felesége: Margreth és Barbara, kinek ő második ura.

1472—1498: szölleje van 93/2b, Telekkönyv. 1475—1485: háza van 78cd, Telekkönyv. 1479—1498: háza van 89bI, Telekkönyv. 1480—1517: szölleje van 79/1bb2, Telekkönyv. 1483—1498: a 89bI háztelekhez hozzá veszi 89bII felét, Telekkönyv.

Hans = Passaw, Perg, Teben

Heinrich = Fels, Liechtenfelser

Holczhaimer (Bajorország), Holtzhaimer Peter kőfaragó (1465—1493)

Három felesége: Cecilia, Anna, Katherina

1465—1492: szőlleje van 22/6a, Telekkönyv. 1466—1493: háza van a Slutergasseban 11b, Telekkönyv. 1472—1492: szőlleje van 59/1b, Telekkönyv. 1483 VII. 10. végrendelkezik és házát nejére hagyja, Prot. Test. I. 195—1483.

Hosch Chuntz, Cuntz, Kunz pallér-mester (1434—1454)

Peter Hosch (megh. 1434) özvegyének, Annának második ura, ráragadt az első férj neve, Kováts PG 77.

1434: adót fizet, Kováts VA 69. 1436: 45 arany frt. adóssága van Henssel Hundesfeintnél, Kováts PG 77. 1439—1440: Emreich kőfaragó-mesterrel és kettejük segédeivel elkezdik építeni a boltívet a vödrici kapunál és ugyanott kamrárt építenek, és kamrárt építenek a Varga-torony átellenében levő erődítménybe, Ortway II. 3. 289. 1439—1447: szőlleje van 76/1c, Telekkönyv. 1439—1452: szőlleje van 5/3d, Telekkönyv. 1439—1454: szőlleje van 19/2c, és vödrici ház tulajdonosa 109a, Telekkönyv. 1440: városi munkája van, K 2/134ff; 2/272; híd munka K 3/585f. 1448: régi tartozást fizet ki neki a város, K 13/111. 1449: 24 frt. adóssága van Aserl zsidónál, Kováts PG 77. 1451: nagy ágyúk lőréseit falazza be a várnak a város felé forduló falán, Rakovszky 18. 1452: megfizette adósságát Aserl zsidónak, Kováts PG 77. 1454—1457: özvegye birtokolja a házat. 1454—1463: özvegye birtokolja a 19/2c szőlőt. 1466: özv. új szőlőt vesz. 1467: ugyanazt eladja, Telekkönyv.

Huntzhaymer (Alsóausztiai falu Hainburg mellett) Georg kőfaragó-mester (1496—1526)¹

Két felesége: Barbara és Walburga

1496—1513: belvárosi I. háza van 125b, Telekkönyv. 1504—1517: szőlleje van 24/6c, Telekkönyv. 1511—1513: háza van az Újvárosban 101c, Telekkönyv. 1526: az új fegyvertárra oromzatot és ablakokat épít Th. Raizesdorf-fal együtt, Rakovszky 28.

Jakob kőműves (1446—1459)

Felesége Margareth

1446—1452: feleségének szőlleje van 58/5c, Telekkönyv. 1447: K 12/89. 1448: K 14/262. 1450: K 15/205. 1451: teljes elszámolás K 16/49. 1454: K 19/81. 1455: K 22a/61; 21/101; 22b/48. 1457: K 25/95. 1459: az öreg Jacob, K 27/81; 28/110.

Jakob kőműves (1456—1457)

Felesége Elisabeth

1456—1457: szőlleje van 15/2d2, Telekkönyv.

¹ Ortway II. 4. 173. összetartozónak veszi Joring mester 1510-es és Georg mester 1526-os adatát, én azonban úgy látom, hogy ez két ember és Georg mester Georg Huntzhaymerrel azonos, ki bennszülött pozsonyi család tagja. A család itt már 1401 óta kimutatható; 1492-ben Thomas H. kanonok ismeretes. (Ortway III. 272.)

Jakob kőműves (1480—1492)

Felesége Dorothe

1480—1482: szülleje van 102/1d1. 1490—1492: szülleje van 89/1d1, Telekkönyv.

Jeronime kőműves-mester, pallér, statmagister (1450—1451)

1450: pallér, K 15/204. 1451: állandó alkalmazásban, egy segéddel felfogadja a város, Rakovszky 40; K 18/51; 18/279.

Jorig = Krempnitz, Wolfstal

Joring, Jorg kőműves-mester (1503—1511)

1503: Niclas Achaciival együtt dolgozik, K 59/125f. 1505—1506: K 60/129f. 1506: K 61/161f. 1507: K 62/153. 1509—1510: K 64/119; 65/151. 1510: segédekkel a Halászkapu előtti vízárkot falazza ki, Rakovszky 24. 1511: K 66/113.

Klingenstain (Württemberg) Hans kőműves (1455)

1455: K 22a/297.

Koler Jacob kőműves (1443)

1443: kőfejtő, K 6/367.

Korn—Newnburg (Korneuburg Alsóausztria), Syman von, kőműves (1451)

1451: K 18/67.

Krempnitz (Körmöcbánya), Jorig von der, kőfaragó (1444)

1444: K 8/117.

Kremps (Krems, Alsóausztria), Wentzla von, kőműves (1455—1458)

1455: K 21/106. 1458: K 26/185.

Krembs, Wolfgang von, Wolf kőműves, Wolf mester a király építész (1472—1489)²

Felesége Margaret

1472—1485: kórház utcai háza van 56d, Telekkönyv. 1476—1485: az övé a Walichhof, Walckhof = posztómángorló, az előbbi ház szomszédja 57a. A vételárból 12 frt-tal adós marad és azt egy pár év alatt három részletben megfizeti, Telekkönyv. 1478: Wolf kremsi kőműves, K 41/182. 1480:

² Mivel Mátyás építészéről van szó, Kemény L. (Művészvilág Pozsonyban, Híradó, 1925. okt. 22.) valószínűnek tartja, hogy Wolf olasz művész volt. A kremsi származásra vonatkozó, most felbukkant adat megdönti ezt a feltevést. — *Ortvay* II. 4. 173. hol Wolf, hol Farkas néven említi itt-ott a művészt, elszórt adatait szokása szerint, nem tömörítve határozott egyéniséggé.

ötödmagával a Zsidó udvar mögötti városfalak oromzatát építi; a király építészének nevezik, két áccsal a főiskolában felvonót épít a padlásra, Rakovszky 6 és 137; K 42/185; 42/185f. 1482: Paul Plümellet együtt a vödrici kapu egyik boltozott helyiségével készül el, Rakovszky 20; K 44/121.³ 1486-i kimutatás szerint Alexius káplán az Úr Testéről nevezett társulat oltárának javadalmasa évenként 4 fl.-t kap tőle. Tagja ugyanezen társulatnak. (Külön álló lap az Úr Teste Társulat kisebbik könyvében.) 1486—1489: belvárosi háza van II. 156b, melynek vételekor az Úr Teste Társulatnál 30 arany forint kölcsönt vesz fel. Telekkönyv. 1488: végrendelkezik, Prot. Test. I. 217.

Krichpawm, Kyrichpawm, Chriechpawm Hanns, Jankó, a kis Janco kőmíves, kőfaragó (1441—1457)

1441: kőfejtő, segédekkel dolgozik, K 3/447. 1443: heti fizetéses kőmíves, K 6/366. 1444: kőfaragó, K 8/117; 8/109. 1445: kőfaragó, K 9/57; 9/320. 1450: kőmíves, K 15/204. 1451: kis Janko, K 18/103. 1454: Janko kőmíves, K 19/77; 19/358; 20/338. 1455: Janko kőmíves, K 21/230; 21/232; 22a/55; követ vág, K 22a/128; 22b/47; Janko K 22a/297. 1457: Janco K 25/166.

Kronwinkler (Alsó-Bajorország) Michel, Michell, Michael kőfaragó (1468—1502)

Felesége Brigida, Brigitta

1468—1504: háza van az Újvárosban 91a, Telekkönyv. 1472—1488: szölleje van 58/5b2, Telekkönyv. 1472—1493: szölleje van 58/5b1. Telekkönyv. 1499—1504: szölleje van 24/6c, Telekkönyv. 1501—1504: szölleje van 52/2d, Telekkönyv. 1502: végrendelkezik, Prot. Test. I. 293—1502. 1503: Brigitta asszony végrendelkezik (5 frt-ot hagy a ferencesek építkezésére), Prot. Test. I. 295—1503; Ortway II. 1. 266.

Kyrichdarffer (Kirchdorf, Alsó-Bajorország) Andre kőmíves (1451)
1451:K 18/53.

Larentz = Teben

Ledrer Peter kőmíves (1455)
1455:K 22b/52.

Leiter, Leitner Stephan kőmíves (1443—1444)
1443: heti fizetéses kőmíves, K 6/365. 1444: K 8/112; 8/140.

Leupolt Péter kőmíves (1454—1455)
1454:K 20/49. 1455:K 22a/134; 22b/47.

³ Ortway II. 4. 173. Rakovszkyra való téves hivatkozással ezt a munkát 1471-re teszi.

Lews (Langenlois, Krems mellett, Alsóausztria),⁴ Niklas von, kőműves (1455)

1455:K 22a/297.

Leyden, Niclaus von, szobrász (1470)

1470: Georgius Schomberg pozsonyi prépost síremlékét készíti el.⁵

Lichtenperger (Ausztria) Hans kőműves (1455)

1455:K 22a/142.

(Liechtenfelser) Chunrad mester, Conradus kőfaragó-mester, a császár főépítésze (1434—1437)

1434: adót fizet, lapicida, Kováts VA 66. 1436: Zsigmond király főépítésze, kocsmai dőzsölésért halálra ítélt pozsonyi polgárok érdekében sikerrel közben jár a városi tanácsnál, Rozgonyi György pozsonyi főispánnal együtt, Király 258. 1437: Zsigmond király Henricus (Heinrich Liechtenfelser) apjaként említi, Ortway II. 4. 92.

Liechtenfelser (Ausztria), Liechtenfels Heinrich, Hainreich kőfaragó-mester, Hanrich mester a Szent Márton egyház kőfaragója (1437—1485)

Conradus kőfaragó-mester fia, felesége Margaretha List

1437: Zsigmond király hűséges embereként s Conrad kőfaragómester fiaként említi s parancsot ad a városi tanácsnak, hogy ne gőrdítsenek további akadályokat List polgár lányával kötendő házassága elé.⁶ Pv. lt. Lad. 37. fasc. 2. nro. 20 ddd. új sz. 1053, Rakovszky 59, Ortway II. 4. 92. 1440: mint a Szent Márton egyház kőfaragója, két kőművesével ágyúgolyókat készített kőből, Ortway II. 3. 272. 1444—1449: belvárosi I. 121d háza van, harmadmagával veszi és vevő társainak adós marad 10 arany forinttal, Telekkönyv. 1447—1476: szülleje van 50/aa és hozzá veszi 1448—1476 a mellette fekvő telket is 50/bb, Telekkönyv. 1449: eladja házát Jakob Gernolt-nak, ki átveszi a tartozást is, Telekkönyv. 1454—1485: tehermentesen birja házát Vödric 110b, Telekkönyv. 1476: eladja szüllejét, 50/aa felét és 50/bb-t egészen, Telekkönyv. 1485: eladja az 50/aa szőlő másik felét is, Telekkönyv.

Liendl kőműves (1439)

1439—?: később elhagyott szülleje van, 26/2b, 1439—?: később elhagyott szülleje van 48/2d, Telekkönyv.

Lienhart kőműves (1434)

1434: adót fizet, Kováts VA 67.

Lienhart=Tullnerveld

⁴ V. ö. Oesterley: Hist. geogr. Wörterbuch. 1883. 406. I. Lois alatt.

⁵ Éber L. Schomberg György síremléke. Magyarország Műemlékei, III. 1913. 105—116. l.

⁶ A legrégibb és legelőkelőbb pozsonyi családok egyike s jelentékeny szerepet visznek a város életében a 15. század első éveitől a század végéig. Tagjai között városbíró, polgármester, kanonokok vannak. 1412-ben Stephan List városbíró. — Az oklevelet Zsigmond adta ki és nem mint Ortway állítja, Albert. V. ö. Rakovszky: Dipl. Pos. II. 400.

Linhart kőfaragó (1467—1476)

Felesége Margaret

1467—1476: háza van a Belvárosban I. 135a, Telekkönyv.

Lucas=Brun.

Maistriler (Mastrecht, Németalföld) Mert kőmives (1443—1457)

1443: heti fizetéses kőmives, K 6/366. 1444:K 8/120. 1454:K 19/88; 20/49.

1455:K 21/74; 22a/45; 22b/47. 1457:K 25/76.

Mannig, kőmives mester (1481—1482)

1481—1482:K 43/128.

Mathes kőmives (1474—1488)

Felesége Elsbet

1474—1488: szölleje van 24/8a, Telekkönyv.

Mathes kőmives (1511—1512)

1511—1512:K 66/113.

Mathes mit der Muter (anyjával lakó) kőmives, kőfejtő (1436—1440)⁷

1436: azon halálraitéltek kezeze, kiket Conrad mesternek sikerült megmen-
tenie. Király 258. 1439: gyertyát szállít a városnak, K 2/162. 1439—1440:
több ízben küldöncként szerepel és kisebb kőmivesmunkákat végez. Ortvay
II. 3.399. és II. 3.271. 1440: kisebb munkákat végez, K 1440—208, 271,
275. és kitisztítja a Főter kútját többbedmagával, Rakovszky 16.

Meixner (Meissen Szászország) Hanus kőmives (1444)

1444: heti fizetéses kőmives, K 8/120.

Meixner Niclas kőmives, kőfaragó (1444)

1444: heti fizetéses, K 8/123, kőfaragó K 8/117, kőmives K 7/380.

Mert=Brun

Michel kőmives (1439—1440)

Az öreg Urban pallér fia

1439—1440: háza van 24aI, Telekkönyv.

⁷ Az utolsó adat így hangzik: das sie den prun gefaribt haben. Fariben annyit jelent, mint tisztítani. Rakovszky 16. tévesen teszi a munkát 1439-re, ezenkívül a nevet így értelmezi: „Mütter (Muttermal).“ Ortvay II. 1. 354. a nevet már Anyajegyes Mátéra fordítja s a fariben szót félreértve (färben, festeni), Mathest, ki csupán kitakarította a kutat, a falfestők (!) közé sorolja. Ortvay II. 3. 202. 1. 3. szélj. visszatér a kőmivesre, ekkor már helyesen Mathes mit der Mutternek mondja, a kutat csak tisztíttatja vele, de a német szót elferdíti „gefaribt“ helyett „gesirabt“-ra. De Szendrey—Szentiványi Művészeti Lexikonában „Anyajegyes Máté“ címszó alatt újra feltámad a művész, mint aki „főleg falfestéssel foglalkozott“, s átkerül Horváth H.: Zsigmond király kora (Buda-pest, 1937. 153. l.) c. művébe is.

Michel=Brun

Mildenperger (Brandenburg) Hans kőmives (1455)
1455:K 22a/299; 22b/332.

Moder (Modor), Pangratz von, kőmives (1454—1455)
1454:K 19/85. 1455:K 22a/134; 22b/91.

Mulhaimer (Felsőausztria) Linhart kőmives (1458)
1458:K 26/185.

Mulner Peter kőmives (1444)
1444: heti fizetési kőmives, K 8/125.

Mürr, Mur Cristan kőmives (1454—1455)
1454:K 19/91; 20/49. 1455:K 21/74; 22a/45; 22b/48.

Niclas=Lews, Teben, Ulm

Niclas kőmives (1470—1477)
Felesége Elspet
1470—1471: háza van 52a, 1470—1477: szölleje van 105/1c és 1dI. 1472—
1475: szölleje van 107/2bb2. 1473—1474: háza van 49/dI, Telekkönyv.

Niclaus=Leyden

Niderhamer (Niederheim Passau mellett Bajorország) Chuntz kőmives
(1444)
1444: heti fizetési kőmives, K 8/145; 9/320.

Nyderperger (Rajnavidék) Wentzlab kőmives (1455)
1455:K 21/333; 22a/56; 22a/297.

Nuerenberger (Nürnberg Középfrank terület) Andre kőmives (1447—
1450)
1447:K 12/198. 1448:K 13/194. 1450:K 15/206.

Nuerberger Stephan kőmives (1444—1455)
1444:K 8/109. 1451: teljes elszámolás, K 16/49; 18/52. 1454:K 19/81; 19/360.
1455:K 22a/137; 22b/48.

Oder Partelme, Bartlme von Teben, Bertelme, Pertlme kőmives, kőfa-
ragó (1439—1475)
Felesége Kathrei
1439—1458: szölleje van 31/3d, Telekkönyv. 1441: kőmives kőfaragó, K
3/457. 1442: kőmivessegéd, K 4/224. 1442—1444: háza van a Széplak utcá-
ban 50d, Telekkönyv. (Egyike a főforgalmi utcáknak, azelőtt Magyar ut-
cának hívták. A XIII. században még magyarok laktak benne.) 1443: kő-

mives, K 5/258; 6/395. 1444:K 7/380; 8/112; kőfaragó, K 8/117. 1448:K 13/67; 14/262. 1450:K 15/206. 1451: teljes elszámolás, K 16/49. 1451—1470: szőlleje van 50/4b, Telekkönyv. 1454:K 19/77. 1455:K 22b/77. 1457: 25/113. 1459: kőfejtő, K 28/439. 1460—1475: szőlleje van 73/4c, Telekkönyv.

Osterperger (Svábország) Niklas kőmives (1443—1444)
1443: heti fizetéses kőmives, K 6/366. 1444:K 8/112.

Pangratz=Moder

Passaw (Bajorország), Hans von, kőmives, kőfaragó (1440—1444)
1440:K 2/478. 1440—1441:K 3/455/f. 1443: heti fizetéses, K 6/365. 1444:K 8/117.

Paul kőmives (1441)
1441:K 3/458.

Pawmgartner (Baumgarten Alsó Bajorország) Hans kőmives (1495)
1495: végrendelkezik, Prot. Test. 1495—247.

Perg, (Berg, határfalu Alsóausztriában Wolfstal mellett), Hans vom, vom Perig, Perger, kőmives, pallér, kőfejtő (1439—1454)
Felesége Anna

1439—1445: háza van 91c, kőmives, Telekkönyv. 1439—1446: szőlleje van 50/2a, kőmives, Telekkönyv. 1442: kőmivessegéd, K 4/224. 1442—1449: szőlleje van 4/6b, Telekkönyv. 1443: Larentz von Teben kőmives kőfaragóval együtt dolgozik, K 5/258. 1444—1449: szőlleje van 49/3d, Telekkönyv. 1450: kőfejtő, kőmivessegéd, pallér, K 15/83; 15/204; 15/205. 1451: durva követ vag, K 16/119; 18/223. 1454: kőfejtő, K 19/78.

Pertel kőfaragó (1438)
1438 nov. 11.: tartozik az ifju Gerstel zsidónak, Kováts MZSO 313. l.

Peter=Wolfstal

Peter kőmives mester, kőfaragó (1480—1497)
Két felesége: Anna és Brigitta
1480: kőmivesmester, K 42/185f. 1484—1497: első feleségével szőlleje van 55/10d, Telekkönyv. 1493—?: második feleségével később elhagyott szőlője van 1/2b, Telekkönyv.

Plossel Niclas kőmives (1439—1444)
1439: szőlleje van 5/6c, Telekkönyv. 1444:K 8/141, 9/320.

Pluemel Mert kőmives (1490)
Paul Pluemel testvére?
1490:K 49/79.

Pluemel Paul kőmives (1458—1459)

1458: Andre mester tanonca, K 25/97; 26/43. 1459: heti béres, K 27/167; 28/393.

Pluemel, Plümel Pawl kőmivesmester (1480—1517)⁸

Mert Pluemel testvére? Felesége Cristina

1480: Paul mester, K 42/195. 1481: K 43/127. 1482: K 43/129; 44/121f, követ vásárol K 44/226, Wolf kőmivessel együtt elkészül a vödrici kapu egyik boltozott helyiségével, hol a foglyokat tartották, Rakovszky 20.⁹ 1485—1498: szölleje van 70/3a, Telekkönyv. 1486: K 46/380. 1487: testvéreivel együtt dolgozik, K 47/103; 47/106; az új óra felszereléséhez szükséges állványt a Városház tornyára ő állítja fel és kijavítja a falat, Rakovszky 113. 1489—1490: K 48/84. 1489—1505: szölleje van 29/6b, Telekkönyv. 1489—1513: belvárosi háza van I. 131a, Telekkönyv. 1490: ágyugolyót készít kőből, K 49/461; 49/79. 1491: testvéreivel együtt dolgozik, követ fejt, K 50/109; 50/127; harmadmagával lyukat falaz be a város falán a Főiskola mögött, Rakovszky 137. 1491—1506: szölleje van 37/5a, Telekkönyv. 1496: másodmagával követ farag a Városháza ablakaihoz a vödrici kapu mögötti kőfejtőben; falaz és kiugró ablakokat épít a Városházán. Rakovszky 33. Vörös festéket vesznek neki, K 54/150; 54/132; Hainburgba küldik követ fejteni, K 54/179. 1497: követ fejt, falaz, K 54/198; 54/202; 54/220; 54/261. 1498: hatod magával a franciskánusok kertje mögött levő Féltorony megújítását kezdi meg, Rakovszky 22; falaz, követ fejt stb. K 55/163f; 55/227f. 1498—1517: szölleje van 29/6c, Telekkönyv. 1499: K 56/159ff. 1508—1509: szölleje van 32/3e, Telekkönyv.

Polcz Jorig pallér, kőmivesmester (1443—1444)

1443: pallér, meszel, éjjeli őr, K 6/91; 6/105; 6/395; 7/332. 1444: kőmivesmester, pallér, a Vízitorony őre, K 7/380; 8/157; 8/334—335.

Pransolt Michel kőmives (1454)

1454: K 20/49.

Prantsteter (Brandstatt Karinthia) Mathes pallér, ács (1481—1482)

1481—1482: K 43/118f.

Prantstetner Ulreich kőmives (1444)

1444: K 7/380; 8/112.

Prenner (valószínűen foglalkozásnév = égető) Hans, Jankó kőmives (1457)

1457: K 25/76; 25/167.

⁸ Lehet, hogy ez a család azonos a 15. sz. eleje óta ismeretes bécsi Pluemel-családdal. De annak mindenesetre már Pozsonyban meghonosodott ága. 1436-ban Michel Pluemel egyike azoknak, kiket Konrád mester megment a haláltól.

⁹ Az 1482-es adatot Ortvay II. 4. 173. Rakovszky 20-ra való téves hivatkozással 1471-re teszi.

Prisniczer (Briesnitz Szilézia) Hans kőfejtő (1454)

1454: durva követ vág, K 20/219; előleget kap, K 20/233; zsoldot kap, K 20/341; 22a/45; 22b/47.

Procop pallér (1434—1435)

1434—1435: kőmives munkát végez, Kováts VA 89.

Puchawer (Buchau Bajorország) Hans pallér (1444)

1444: K 7/189f

Puchawer, Puchenawer, Pawchawer Jorig pallér (1442—1444)

1442: ácssegéd, K 4/153. 1443: K 5/106f; 5/146. 1444: pallér, ácssegéd, K 8/248f; 8/250; 8/251; 8/252.

Raizesdorf (Récse) Thoman mester (1526)

1526: Huntzhaymer Georg kőmivesmesterrel az új fegyvertáron oromzatot¹⁰ és ablakokat építenek, Rakovszky 28.

Rorbekb, Rohrbeck, Rarbekch Hans kőfaragó (1470—1491)¹¹

Felesége Margaret

1470—1491: belvárosi I. háza van 119b, Telekkönyv. 1472: belvárosi II. háza van, Telekkönyv. 1486: végrendelkezik és házát nejére hagyja, Prot. Test. 210—1486.¹² 1496—1498: feleségének (özvegyének?), Margitnak szőlője van 107/2e, Telekkönyv.

Salomon kőmives (1459—1502)

1459: kőfejtő, K 27/66; 27/78. 1461: K 29/82. 1463—1502: szőlője van 38/4d, Telekkönyv. 1468: kövező, K 35/93. 1476: kövező, K 39/98.

Schokkl Jorig kőmives (1434)

1434: adót fizet, Kováts VA 74.

Schokkl Michel (1434)

1434: adót fizet, Kováts VA 74.

Sellendorf (Pozsony mellett), Erhart, Erhard von, kőmives mester (1494)

1494: K 53/101. 1506—1513: özvegyének háza van 62a, Telekkönyv.

Stefan kőfejtő (1459)

1459: az öreg, a hosszú, K 28/155; 28/438; 28/394.

¹⁰ „Gipl mawer“; *Ortvay* II. 4. 173. tűzfalat mond.

¹¹ Nyilvánvalóan rokona annak a Pangracius Rorbecknek, ki 1481-ben tanár Mátyás király budai főiskoláján (*Knauz N.*: Mátyás király budai egyeteme. Magyar Sion. III. 1865. 69. l.), 1490—1506-ban pedig Pangracius Rorbeck de Lava néven ismeretes, mint pozsonyi kanonok és a Szt. Lőrinc egyház plébánosa. Lava = Lab Pozsony vm.-ben.

¹² *Ortvay* II. 4. 92. 1487-re teszi a végrendelkezés évét.

Stefan „pawmaister und Chorherr zu S. Mert awch pharer zu Sant Larentzen“? (1411)¹³

1411: eladja az Ispotály-Ujteleken fekvő házát; az összeget a Szent Márton-egyház építkezésére fordította. Rakovszky 11.

Syman=Korn Newnburg

Tanner, Danner Philipp, kőfaragó, kőmives (1434—1449)¹⁴

1434: adót fizet, Kováts VA 77. 1439—1440: feleségének szölleje van 32cc, Telekkönyv. 1439—1449: feleségének háza van a Magas uton, neki magának szölleje 112/4b, Telekkönyv.

Taschner Friedrich kőfejtő (1440)

1440: kőfejtősegéd K 2/444.

Teben (Dévény), Hans von, kőmives (1441—1451)

1441: kőmivessegéd, K 3/458. 1448—1451: adóírnok, R 54, 59, 64, 69.

Teben, Hans zu, kőfaragómester, kőmives (1495—1509)

1495: K 53/225f. 1496: K 54/127. 1506: K 61/164. 1509: a kenyeres bódékhoz hat ablakkeretet farag kőből és Dévényből Pozsonyba szállítja a Vizitoronyhoz (ez a torony a dunai főátjárónál volt, a dunai rév vödríci oldalán) és egy ablakkeretet farag, Rakovszky 193.

Teben, Larentz von, kőmives, kőfaragó (1439—1453)

1439—?: később elhagyott szölleje van 8/12a, Telekkönyv. 1439—1453: háza van az Apáca-pályán I. 26b, kőfaragó, Telekkönyv. 1443: kőmives, Hans vom Periggelel együtt dolgozik, K 5/258. 1444: hetifizetési kőmives, dévényi, K 7/380; 8/112; 8/123. 1448: K 14/262.

Teben, Niklas von, kőmives (1444)

1444: hetifizetési kőmives, K 8/120.

Teben=Oder Partelme

Tessinger (Detting? Bajorország) Kuntz kőmives (1458)

1458: K 26/185.

Tewfel Hainreich pallér (1444)

1444: ács, pallér K 8/251; 9/217.

¹³ Ortway II. 4. 176. ezt az adatot úgy értelmezi, hogy a kanonok mai értelemben volt építész. Azonban a „pawmeister“ szó itt azt jelenti, hogy István kanonok csak a székesegyház építkezésére összegyűlt pénzt kezelte és pénzügyileg vezette az építkezést. V. ö. Kováts MZsO 351. lap 2. jegyzet: 1434-ben a székesegyház építkezését adminisztrálja „Nicolae Pachrad... statschreiber yeczund kirchmaister oder pawmaister des paus sand Mertten kirichen allhie ze Prespurk“.

¹⁴ Ortway következetesen Taunert mond (II. 4. 172. és 175.). de adatai Kováts VA-ból van átvéve és itt a név: Tanner.

Tubeck Michel kőfejtő (1458)

1458:K 26/217.

Tullnerveld (Tullner Feld Alsó Ausztriában), Lienhart von, kőmives (1454—1459)

1454:K 20/339. 1455:K 21/230; 22a/125; 22a/297; 22b/332. 1456:K 23/314; 24/117; 24/291; 24/318. 1457:K 25/166. 1458:K 26/185. 1459:K 28/393.

Turkch pallér (1439—1440)

1439—1440:K 2/767f.

Ulm (Svábország), Niklas von, kőmives (1455)

1455:K 22b/335.

Ulreich kőmives (1455)

1455:K 22a/78.

Unger Janusch kőmives (1455—1459)

1455:K 22a/109; követ vág, K 22a/129; 22a/299; 22b/332. 1459: kőfejtő, K 27/167; 28/393.

Ungar Thomon kőmives (1441—1445)

1441: kőmivessegéd, K 3/458. 1443: kőmives, K 7/42. 1444:K 8/145; 9/320; K 8/49; 8/120; tornyokon dolgozik, K 8/318f. 1444—1445: éjjeli őr, K 9/291.

Urban, az öreg Urban pallérmester (1440)

Fiai: Michel pallér, Ulreich ácssegéd, és a fiatal Urban

1440: K 2/777; 2/778.

Wendler kőfaragó (1513)

1513: a Szent Mihály toronyra a város címerét faragja kőből, Rakovszky 22.

Wenig Jorig kőmives (1459)

1459:K 28/393.

Weinperger (Középf Frank) Stephan kőfaragó (1444)

1444:K 8/117.

Wolf építész=Krembs

Wolfgang kőmives (1457—1459)

1457:K 25/90. 1459:K 28/393.

Wolfstal (Alsó Ausztria), Chunz von, kőmives (1455)

Jorig fia

1455:K 22a/121.

Wolfstal, Jorig von, kőmives (1450—1455)

Chunz apja

1450:K 15/205. 1455:K 22a/121.

Wolfstal, Peter von, kőmives (1445—1455)

1445—1450: szölleje van 73/15b, Telekkönyv. 1450:K 15/205. 1455:K 22a/121.

1526 után

Aman Hans kőmives (1529—1532)

1529: Ablakokat vág a Vizitoronyba, Rakovszky 32. 1532: őrszobát épít a Halászházban, Rakovszky 24.

Asam ácsmester (1533—1537)

1533: átjárót vág a befalazott Halászházba, Rakovszky 24. 1536—1537: újonnan felépíti a bordélyt, Rakovszky 104.

Barthlme=Wolfstal

Ferrabosco de Laymo, Pietro, Peter Farabeszco, Fero Buschko, Pettermester stb. építész és festő (1552—1568—?)

1552: megbízást kap a császártól a királyi vár átépítési munkálataira. Ugyanakkor Barthlme Inisgado kőmivesmester is megkapja megbízását, a meszet Németóvárról hozzák stb., Orsz. Levéltár.¹⁵ 1555: I. Ferdinánd meghagyja Miksa cseh királynak, hogy a művésznak fizesse ki 30 hónapról járó fizetésének hátralékát, Jahrb. K. V. 4239. 1558: fizetést kap, Jahrb. K. V. 4277. 1559: fizetésemelést kér és felsorolja munkáit, közöttük a pozsonyi várban végzett építészeti munkákat is, melyeket már évekkal ezelőtt kezdett meg és még ma is folytat, Jahrb. K. V. 4287. 1562: fizetést húz, Jahrb. K. V. 4324. 1563: lépcsőt épít a várban, melynek fedéséhez a rezes Besztercebányáról hozatják, Jahrb. K. V. 4342. A magyar kamara megbízást kap, hogy a hajóhídhöz építendő két kapu költségeit a művésznak fizesse ki, Jahrb. K. V. 4353. 1567: említve, Jahrb. K. V. 4406. 1568: utiköltséget utalnak ki neki, mert előző évben Bécsből Kanizsára, Pozsonyba, Gothába és Prágába küldték, Jahrb. K. VII. 5124.

Inisgado Barthlme kőmivesmester (1552—?)

1552—?: a vár helyreállítási munkálatainál dolgozik Pietro Ferraboscoval együtt. Kárffy 418.¹⁶

Jörg kőmives (1558—1559)

1558—1559: a vödrici kapu melletti javadalmas házra kéményt épít és egyéb javításokat végez. Rakovszky 6.

^{15/16} Kárffy Ö.: Utasítás 1552-ből a pozsonyi királyi várépületről. Magyar Gazdaságtörténeti Szemle. 1901. 416—418. l.

Lutringer Andree németővári kőfaragó (1571—1580)

1571—1572: elkészíti a Főtér díszkútját, Rakovszky 16 és Ortway II. 2. 448.¹⁷ 1577: a Városháza tanácsterme és tornya számára kőajtókat farag, felső párkánnyal és frizzel, Rakovszky 36. 1580: öt frt-ot adnak neki, mivel panaszkodik, hogy nem kapott borravalót, Rakovszky 16.¹⁸

Mathis—Trier, Wien

Michael városi kőművesmester (1550)

1550: a franciskánusok melletti kisiparos bódékhoz tizenkét kőajtót és tizenkét ajtófelet épít, Rakovszky 4.

Pichler Christoph wolfstali kőfaragó (1587)

1587: a Városház tornyának kőgallériáját készíti el, Rakovszky 258.

Rieger Mathes szobrászmester (1590)

1590: címert rendbehöz és föléje koronát farag a Szent Mihály kapura; aztán egy festővel befesteti, Rakovszky 22.

Siegmunt Hans kőműves (1530—1531)

1530: a Szent Lőrinc kapu melletti várárokban dolgozik Wolfgang kőművessel, Rakovszky 22. 1530—1531: többedmagával a Szent Miklós templom lebontásán dolgozik, Rakovszky 10.

Täb, Thäb, Taab Jakob, kőművesmester, a német mester, a wolfstali kőfaragómester, Jakob wolfstali és teutschen altenburgi kőműves (1563—1590)

1563: a Szent Márton templom mennyezetét tisztítja I. Miksa koronázásához, Rakovszky 231. 1566: a régi posztónyiró szoba helyén új őrszobát épít pillérekkel a Városházatorony földszintes részén, Rakovszky 33. 1567: felépíti a Gúnyketrecet, Rakovszky 159. 1571: a Városház tornyára épít kőgallériát, Rakovszky 36. 1577: a városi gabonaraktár (búzapadlás) számára épít kőből csapóajtót, Rakovszky 2. A Weitenhof kapuját beboltozza, úgyszintén három ajtófélfát, Rakovszky 2. A tanácsteremben falat bont, nagyítja a szobát és új falat emel, Rakovszky 36. 1578: a Gúnyketrecet téglával fedi be, Rakovszky 159. 1579: a Szent Márton templom helyreállítási munkálatait vezeti, Rakovszky 73. Javításokat végez a kolostorban lévő borbély-szobában, Rakovszky 78. 1581: a Szent Mihály temetőben lebontja a régi templom falának maradványait és új csontházat épít, Rakovszky 90. 1590: a Szent Mihály kapu tornyát felemeli, Rakovszky 22.

¹⁷ A kúthoz való ólomesőveket Heinrich Fabian bécsi lakatos öntötte (Ortway II. 1. 343.). A szerződést Ortway II. 2. 448. közli, a kívánság az volt, hogy „mit der Weit und Tiefe, auch aller gestalt wie der Rörbrunn zu Wienn am Hohenmarkht“ bírjon, „in der mitte, über des Khasten ain Stainene seiln, darauf ain geharnischter Mann“. Ortway e helyen elírásból hainburgi kőfaragónak mondja Lutringert. A díszes kút megvan ma is, a bécsit azonban a 18. század elején eltávolították.

¹⁸ Henszlmann I.: Magyarország csúcsíveskori emlékei. Budapest, 1880 II. 192.

Teutschen Altenburg (Alsóausztria)=Lutringer, Táb

Trier (Rajnavidék), Mathis aus, mester (1549)

1549: kőkútát készít a Halászipiacra, Rakovszky 16. Kis töredék meg van ma is a régi Városháza lépcsőházában.

Walch kőművesmester (1558)

1558: a Holtzgasselban lakik, Rakovszky 10.

Wien, Mathis von, építész (1550)

1550: a Dóm melletti iskolát építi, Rakovszky 141.

Wolfgang, Wolfgank, Wolf kőművesmester (1530—1534)

1530: a város felküldi Bécsbe, hogy az ott megkezdett erődtímenyeket tanulmányozza, Rakovszky 18. A Szent Lőrinc torony körüli várárookban dolgozik Hans Sigmunttal, Rakovszky 22. 1531: segédekkel a Szent Mihály templom lebontásán dolgozik, Rakovszky 90. 1532: a Halászkapu tornyának egy részét lebontja s helyére fából épít őrszobát, a Halászkaput befalazza, Rakovszky 24; a régi Tábor erődtímenyeit lebontja, Rakovszky 26. 1534: javításokat végez a városnak kőből való búzamértékén, Rakovszky 54.

Wolfstal = Pichler, Táb

Wolfstal, Barthlme von, kőfaragó (1581)¹⁹

1581: öt nagy pillért farag a Városháza folyosójára, egyenként öt frt-ért, Rakovszky 33.

FESTŐK, KÖNYVFESTŐK, ÜVEGESEK, SELYEMHIMZŐK

1377—1526

Amsteter (Amstetten, Alsóausztria), Ambsteter, Abensteter Hans, Hans festő (1468—1513)²⁰

¹⁹ Ez az adat 1581-ből való. G. Weyde (Pressburgs Schönheit und ihre Erhaltung. Pressburg. 1926. 22. l.) és A. R. Franz (Id. m. 61. l.) összekeverik egy másik, 1558-as adattal (l. *Ortvay* II. l. 275.) és ezt a munkát teszik 1558-ra, Barthlmet pedig a földszinti és emeleti reneszánsz árkádok építészévé. Azonban a dévényi Hans kőfaragó mester esetében világosan láttuk, hogy kész ajtókereteket küldött Pozsonyba s ugyanezt látjuk a 16. századi Erdélyben, hol a kolozsvári kőfaragók látják el egész Erdélyt faragott kövekkel. Balogh Jolán: A renaissance építészet és szobrászat Erdélyben. Magyar Művészet. 1934. 148. l.) Nagyon természetes tehát, hogy amikor a pozsonyi oklevél ezt mondja: „wegen grosse fünf feiler, die zu den gang in dem Rathaws gebraucht worden... ains per 5 fl“, akkor semmivel sem kell többet gondolni, mint ami mondva van.

²⁰ *Ortvay* II. l. 354. János és Hans Abusteler néven említi a művészt. Utóbbi nyilvánvalóan téves olvasáson alapszik.

Felesége Margaretha

1468—1472: szőlleje van, Telekkönyv. 1468—1474: másik szőlleje van, Telekkönyv. 1470—1474: harmadik szőlleje van, Telekkönyv. 1471. I. 14.: adósságot csinál Müsch zsidónál, Kováts MZSO 310. 1472—1476: negyedik szőlleje van, Telekkönyv. 1477—1513: belvárosi ház tulajdonosa 166b, Telekkönyv. 1477. IV. 15.: adós marad Hosszú-utcai házára, Telekkönyv. 1481 I. 8.: adós marad az Úr Testéről nevezett társulatnak, Telekkönyv; trombitázászlót fest, K 43/193; lámpást üvegez, K 43/201. 1482: városzászlót fest, K 43/204. 1482—1488: ötödik szőlleje van, Telekkönyv. 1485: városcímert fest, K 45/186. 1486: végrendeleti tanú, Ortway II. 1. 354. 1490: mint belvárosi ház tulajdonosa adót fizet, 1490. évi adókönyv. 1492: dolgozik, K 51/268.

Andre festő (1464)²¹

1464:K 32/34.

Andre = Wien

Caspar üveges (1434—1444)

1434: üvegez a Hóhérlakban, Rakovszky 37. 1440: üvegez, K 2/135; 2/136; 3/124. 1443: üvegez, ablakot hártával von be, K 6/97. 1444: ugyanaz, K 8/75.

Caspar festő (1434—1439)

1434: adót fizet, Kováts VA 67. 1439: 5/7b szőlleje elhagyva, Telekkönyv.

Caspar festő (1439—1443)²²

1439: a Városháza tanácstermébe ablak bevonására szánt vásznat (sliemen) fest be, Rakovszky 36.²³ 1440: két zászlót fest a zsoldos csapatok számára, Rakovszky 30; fest, K 2/333. 1441: fest, K 3/241; 3/253. 1443:K 6/79. 1443: zászlót fest a Városház tornyára, Rakovszky 36.

Dionisius üveges (1485)

1485: polgárjogpénzt fizet, K 46/13.

Gilig festőmester (1457)

1457: külföldi művész, képet hoz be, Kováts NyÁ 174.

²¹ A bécsi városi számadáskönyvekben szerepel ugyan egy Andree Aufdrucker 1486-ban Jb. K. XVII. 15499. fol. 6.), de a két személy azonossága lehetetlen.

²² Toldy F.: Irodalmi beszédek. Pozsony. 1847. XIV. 267. I. Pozsonyi Gáspárnak nevezi, ami teljes hamisítás, ez a szó „Pozsonyi” sohasem fordul elő a művész neve mellett. Ortway II. 1. 354. átveszi Toldy hibás névadását, sőt falfestőnek teszi meg a művészt.

²³ Ugyanezt az adatot Rakovszky 36. és utána Ortway II. 3. 183. úgy értelmezik, hogy festett függöny készült a tanácsterembe, ami tévedés. A „sliemen” szó sűrűn fordul elő az ablakoknak üveg helyett hártával vagy vászonnal való bevonására.

Hans festő (1434)

1434: adót fizet, Kováts VA 67.

Hans festőmester (1451—1466)

1451: a vásár kezdetéhez zászlót fest a Városház tornyára, Rakovszky 166; fest, K 16/148. 1452: háztulajdonos, adót fizet, 1452. évi adókönyv. 1457—1458: aranyat, ezüstöt hoz be, Harmincadkönyv 1457/58 565. 1464: üvegez, K 32/105. 1466: üvegez, mesternek nevezik, fest, K 33/178.

Hans festő (1514)

1514: Hans Turkoh aranyműves házában lakik, ülőpajzsot fest a Szent Mihály kapuhoz, Rakovszky 227.

Henricus = de Westphalia

Hofman Jacob könyvmásoló és könyvfestő (1495)

1495: végrendeletben említve, Prot. Test. 1495—266.

Jans üveges (1383)

1383 V. 6: tanúként szerepel egy zsidó kölcsönüzletnél, Kováts MZSO 13.

Jobst festő (1476)

1476: végrendeleti tanú, Ortvy II. 1. 354.

Johannes, Hans lazurozó (1465—1471)

Felesége Ursula

1465—1471: belvárosi háza van I. 139c, Telekkönyv. 1466: felesége durva vászonnal kereskedik, K 33/141.

Krell, Krel, Krehl, Hans Kreel von Krails festő (1523—1524. Megh. 1586 k.) Német művész, a Cranach iskolával szoros kapcsolatban. Mint II. Lajos király udvari festője Prágában, Budán és Pozsonyban dolgozott s nyolcszor festette le a királyt, hatszor Mária királynét. Egyszer Budán életnagyságban festette a királyi párt.²⁴

1523: II. Lajos pozsonyi tartózkodásakor, a Katalin napi (nov. 25.) álarcos mulatsághoz ruhákat fest és haját csinál, ennivalókat aranyoz; újévre is ennivalókat, zászlócskákat, gombokat aranyoz a díszebédre.

1524: farsangi mulatsághoz ruhákat, haját fest, golyákhoz tollat s szárnyat készített papírból; két rudat aranyoz a király szánkójához. Mindezen munkákért évi fizetése mellett még külön díjazást is kap. Jahrb. K. III. 2897.

Kribl, Kriebel, Grybl Hans, Hans festőmester (1487—1515)²⁵

²⁴ Főgel J.: II. Lajos udvartartása. Budapest. 1917. c. művében a művész nem fordul elő.

²⁵ Ortvy II. 1. 354. négy felé osztja a művészre vonatkozó adatait. „1487-ben János, 1493 és 1494 Kribal János, 1496 Kerbel János és egy másik János.” A Kerbel és a Kribal nyilvánvalóan hibás olvasásból születtek, annál inkább, mert a széljegyzetben Kribalt már Hanns Kribl-nek és Kriebelnek mondja. — Rakovszky 22. is Kerbelt mond.

1487: említve a régi fürdő melletti háza, Rakovszky 109. 1492—1512: szölleje van 72/4d, Telekkönyv. 1493: végrendeleti tanú, Ortway II. 1. 354. 1495: ágyat fest, K 53/69; óra számlapját festi, K 53/313. 1496: behoz krétát, ólmot és üveget, Harmincadkönyv 1496/98, 409; aranyozza a Lőrinc torony gombját és zászlóit, címert fest a zászlókra, Rakovszky 22; üvegez stb., K 54/257. 1497: lámpást üvegez, K 54/336; 54/353; 54/358. 1498: említve mint festő, K 55/275; aranyozza a Városház torony és a Feltorony gombját, Rakovszky 22; Margarethe Kranfelder végrendeletileg pénzt hagyományoz, hogy Hans festő a Szt. Lőrinc egyház temetőjében az Utolsó ítéletet ábrázoló képet kijavítsa és melléje a könyörületesség hat (!) cselekedetét fesse, egészen úgy, ahogy az Bécsben a fehér-barátok templomában egy táblaképen látható, Prot. Test. 1498. F. 265v és 266r.²⁶ 1498—1514: szölleje van 70/3a, Telekkönyv. 1499—x: belvárosi háza van II. 166a, Telekkönyv. 1499: vászonnal vonja be Ulászló király lakosztályának ablakait az érseki tizedházban, Rakovszky 6; üvegez, fest és ezüstöz, K 55/369; 56/341. 1499—1500: általános elszámolás, K 56/255. 1502: lámpást von be, fakardot farag, K 57/385; 58/239. 1503: belvárosi II. ház tulajdonosa, adót fizet, 1503. évi adókönyv. 1504: a régi fürdő melletti háza említve, az Úr Testéről nevezett társulat céhkönyve I. 39. 1509—1515: szölleje van 32/3e, Telekkönyv.

Lechner Wolfgang, Wolfgang festő (1485—1496)

Felesége Margit

1485: üvegez, K 46/170. 1490: belvárosi II. lakos, adót fizet, 1490. évi adókönyv. 1494: üvegez, K 52/306. 1495: lámpást üvegez, K 53/355. 1496: Margit nevű özvegyének szölleje van 38/4b, Telekkönyv.

Linhart, Lienhart festő, üveges (1481—1499)

1481: üveget javít, K 43/189. 1483: Andre üvegessel együtt üvegez, K 44/185. 1484: üvegez, K 45/157. 1487: üvegez, K 47/231. 1499: üvegez, K 56/359.

List Jörg, Jorig festő (1439—1464)

Felesége Katharina

1439—1464: szölleje van 21/1d, Telekkönyv. 1440—1464: belvárosi háza van 135a, Telekkönyv.

Lucas festő (1442—1445)

1442: ablakot hártáival von be, K 5/48. 1443: fest, óramutatót készít és befesti, K 6/45; 6/52; 7/50. 1444: fest, címert fest, K 8/59; 8/66.

Ludweig, Ludwig, Ludwerd festő (1434—1466)²⁷

²⁶ Itt Ortway II. 1. 356. elfelejtette a végrendelet évét megadni s így *Ke-mény* csak a Hans Maler néven indulva el, a munkát Hans Tiergartenéi közé sorolja, aki 30 évvel később kezdett dolgozni; noha már a Prot. Test. pusztalapszáma is 1498-ra mutat.

²⁷ Nyilván ezt a művészt gondolja Toldy Id. m. 267. l., mikor 1440-ben említi Pozsonyi Lajost. Ortway II. 1. 354. átveszi a hibás elnevezést s falfestőnek teszi meg a festőt, kinek semmilyen munkáját sem ismerjük.

1434: adót fizet, Kováts VA 67. 1439—1441: zsoldos katona, K zsoldosjegyzék. 1439—1449: szölleje van 95/3b, Telekkönyv. 1439—1450: szölleje van 113/5c, Telekkönyv. A vételkor pénzt vesz fel Dávid zsidótól, Kováts MZSO 313. 1439—1466: háza van, Dunaújteleken 75c, Telekkönyv.

Marx festő (1519)

1519: a „Zöld szobá“-ban lakik, házbért fizet, Rakovszky 80. (Vendéglő-szerű hely.)

Mathiasch üveges (1497—1510)

Felesége Apollonia

1497: szölleje van 4/12a, Telekkönyv; evezőket szállít, K 54/185. 1497—1510: háza van a Vödrichen 115a, Telekkönyv.

Mert festő (1503)

1503: az Apácapályán lakik, adót fizet, 1503. évi adókönyv.

Michael = Tyrnavia

Niklas üveges I. (1434)

1434: adót fizet, Kováts VA 61.

Niklas üveges II. (1434—1455)

1434: adót fizet, Kováts VA 61. 1439: háza van az Újvárosban 97c, Telekkönyv. 1439—x: szölleje van 36/4c, Telekkönyv. 1439—1455: szölleje van 31/5bb, Telekkönyv.

Niklas festő (1434)

1434: Hosszú-utcai ház lakója, adót fizet, Kováts VA 67.

Ott selyemhímzőmester (1476)

1476: az Úr Testéről elnevezett társaság tagja, Ortway II. 4. 196. és 409.

Peter üveges (1510)

1510: Paul Pewtlerin házában lakik, üvegez, K 64/314.

Pügklatt Hans (1480)

1480: üvegez, címert fest, K 42/288; 42/305.

Schröterer Michel festő (1505—1515)

Felesége Rosina, Andre Holczer igen vagyonos pozsonyi polgár második felesége és özvegye.

1505: 79 forint váltótartozást fizet meg neki a város s ő a pénzt újra kölcsönadja budai uraknak, K 60/94. 1507—1515: az övé a 3/1d szőlő felerésze, Telekkönyv.

Steffan üveges (1511—1517)

1511: polgárjogi illetéket fizet, Rakovszky 65 és K 65/65. 1511: üvegez és

egyéb munkát végez, K 65/189. 1517: vászonnal borítja be a régi fürdő ablakát, Rakovszky 109.

Teginger (Deggingen Svábország), Tegginger, Tekinger, Tekkinger, Tegkinger, Tettlinger, Taeckinger, Taeginger, Taegkenger, Taginger, Tagginger Nikolaus, Nicolas idéző, Nicolas adóírnok, Nicole, Nicolae, Niklas, Niclas festő, Nicolaos pictore (1442—1463)

Felesége Barbara

1442 VII. 8.: a város bort vásárol tőle, Pv. lt. 1628. 240. 1443 I. 7.: üvegez a Vízitornyon, 60 bécsi dénár, Pv. lt. 1629. 55. 1443 II. 18.: H. v. Kremsnek ad el bort, Pv. lt. 1629. 65. 1444. I. 3.: üvegez és hártával von be ablakot, 70 bécsi dénár, Pv. lt. 1631. 52. 1444. III. 20.: fizetést kap, Pv. lt. 1631. 299. 1444: üvegez és hártával von be ablakot, K 8/95. 1444. IV. 5.: Modorban tartózkodik, mert Wildpolt szatócs oda küld neki fűszert és szappant (festőmunkához), amit a város fizet ki, Pv. lt. 1631/299. 1445: említve, K 10/50. 1445. XII. 4.: bonyolult elszámolás a várossal, ő tartozott hét embernek különféle munkákért, azok tartoznak a városnak adóval; ő tehát Caspar Pader adószedővel számol el. Tartoznak neki egy zászlóért és a hozzávaló rúdért, 6 solidus dénár; a hóhérlak összes ablakainak üvegezéseért, 70 dénár; a Vízitorony 36 ablakának üvegezéséért, egyenként 5 dénár; a Vízitorony két ablakának hártával való borításáért, 16 dénár; a Városháza új szobájának 4 ablakán hártaborításért, 1 font dénár, Pv. lt. 1634. 320—321. 1446. II. 13.: mint városi idézőnek papírt vesz neki a város, Pv. lt. 1965. 49. 1446: adóírnok, Számadókönyv R. 45. 1446. IV. 22: óramutatót fest, Pv. lt. 1965. 60. 1446: városcímert fest zászlóra, Pv. lt. 1965. 51. 1447. V. 27.: felmondja idézői tisztjét, Pv. lt. 1635. 67. 1447. VIII. 14.: zászlót fest, fél font dénár, Pv. lt. 1635. 97. 1448. IV. 14.: a Városháza nagy termében és az őrszobában üvegez, 14 font dénár, Pv. lt. 1636. 87. 1448: adóírnok, Számadókönyv R 57. 1448. XII. 8.: zászlót készít, 20 gr. Pv. lt. 1637. 9—10. 1449. I. 11.: hártabevonást csinál, 30 dén. Pv. lt. 1637. 428. 1449. II. 8.: két zászlót készít, egyiket a toronyba, a másikat a vásárra, 60 dén. Pv. lt. 1637. 111. 1450. VIII. 8.: zászlót fest az országos vásárra, 60 dén. Pv. lt. 1638. 57. 1451. V. 15.: a Városházán az ablakok hálózátát vassal szegi be és az üveglablakokba kétszer üveget tesz,²⁸ 7 font, 8 dén. Pv. lt. 1639. 63. 1451. X. 2.: ablakkeretbe üveget tesz a Vízitoronyban, Pv. lt. 1641. 103. 1451. X. 9.: a Vízitoronyban üvegez, 10 font dén. Pv. lt. 1641. 107. 1452-től: belvárosi ház felének a tulajdonosa (a Főtér vagy a Hosszú-utca sarkán, a Halászkapu közelében 146b, azelőtt Abenteurer aranyművesé), 1452. évi adókönyv. 1452. IV. 22.: Bodó Gergely budai várnagy a nála megrendelt két oltárképet sürgeti a tanács útján s azt kéri, hogy a másodikat számolják el a harmincadba, Pv. lt. 4328. 1452. VI. 29.: Bodó ugyanazt a két képet újból sürgeti, Pv. 4331. 1453. VI. 4.: Krieg borbélyal együtt birtokolja az 1452-ben már említett házat 146b, Telekkönyv. 1456. II. 26.: két zászlót fest, melyeket hajóval visznek le Budára, 60 dén. Pv. lt.

²⁸ *Ortvay* II. 1. 317. ezt az adatot úgy értelmezi, hogy festett ablakok voltak, ami tévedés, hisz épen elégszer látjuk, hogy a festők egyszerű üvegezési munkákat végeztek.

1647. 72. 1456. IV. 22.: cinobert vesznek neki, hogy a vödrici kapura címert fessen, Pv. lt. 1647. 91. 1456. IV. 29.: a király címerét festi a vödrici kapura, 11 font dén. Pv. lt. 1647. 165. 1456. VII. 4.: pénzt szed be, mint a heiligenkreuzi apátság szőlősi udvarmestere, Pv. lt. 1693. 263. 1457. I. 3.: Krieg borbély egyedül birja a házat, Kórházkönyv 67—68. 1457. VIII. 26.: olajat vesznek neki, hogy a Péktorony és a Vargatorony erődítményeihez való pajzsokat beitatthassa vele, Pv. lt. 1648. 97. 1458. V—VII. végzett munkáért fizetik, Pv. lt. 1649. 30. 1459. I. 3.: a récsei templomba készített egy darab üvegért (tehát valószínűleg üvegfestmény) fizetik, 60 dén. Pv. lt. 1651. 61. 1459. V. 5.: a tanácsterem előtt levő tábláért (mutató tábla? kép?) fizetik, 2 font dénár, Pv. lt. 1651. 92. 1459. VI. 5.: végzett munkáért fizetik, Pv. lt. 1650. 110. 1459. IX. 24.: üvegez, 60 dénár, Pv. lt. 1650. 140. 1462: háza van a belvárosban I. 119b, Telekkönyv. 1463: papírt vesznek neki, megint városi írnok, Rakovszky 40.

Treusman Hans festő (1473)

1473. VI. 20.: Bécsben tanúskodik, Jahrb. K. XVII. 15415.

Tyrnavia (Nagyszombat), Michael de, Michael de Tyrnstain könyvfestő, kanonok (1381—1403)

1381: kanonok, peres ügyet vizsgál ki, Ortway III. 245. 1390: plébános panaszt emel prépostja ellen, Ortway III. 247. 1397: a Szent Márton egyház plébánosa és kanonok, oklevelet hitelesít, Ortway III. 249. 1403: Missalet másol és kifest, mely megvan a pozsonyi káptalan könyvtárában és 1403 körül: Missalet másol és kifest, mely megvan a Nemzeti Múzeum Széchenyi Könyvtárában Cod. lat. 216.²⁹

Waldner Wolfgang miseruhahimző (1503)

1503: polgárjogi illetéket fizet K 59/57.

Westphalia, Henricus dictus Stephani de, csukárdi plébános, könyvfestő (1377)

1377: Esztergomi Missalet másol, fest és beköt Joannes Emerici pozsonyi őrkanonok számára. Ortway III. 244—245. Gyulafehérvár, Battyanum tulajdona.³⁰

Wien, Andre, Andree von, „festő vagy nyomtató“, Andre üveges (1478—1490)

1478: polgárjogot kér s az illetéket megfizeti. A vámmmentességi engedély megadását fenntartják addig, míg személyesen megjelenik, Rakovszky 65: K 40/88. 1483: Linhart üvegesse együtt üvegez, K 44/185. 1487: üvegez, K 47/229. 1490: nagy lámpást üvegez, K 48/297; belvárosi lakos, adót fizet, 1490. évi adókönyv. 1503: felesége belv. II. lakos, adót fizet, 1503. évi adókönyv.

²⁹ Hoffmann E.: A Nemzeti Múzeum Széchenyi könyvtárának illuminált kéziratái. Budapest. 1928. 76—77. l.

³⁰ Hoffmann E.: Henrik csukárdi plébános miniator. Az Orsz. Magyar Szépművészeti Múzeum Évkönyvei. IV. 1927. 74—90. l.

Wolfgang festő, üveges (1501—1503)

1501: üvegez, K 57/435; 57/348. 1502: üvegez, K 58/248. 1503: belvárosi lakos, adót fizet, 1503. évi adókönyv; lámpást ad el a városnak, K 59/286.

1526 után

Fink Hans, Hans festő (1579—1588)

1579: renoválja a Városházán az Igazságosság képét (Imaginem Justitie), Rakovszky 36.³¹ 1580: a város címerét festi 14 új zsákra, Rakovszky 54. 1582: a Dóm új orgonájára, melyet a bécsi Leopold Sunderspitz készített, Corpust fest, Rakovszky 73. 1588: a Mihály kapunak a hold változatait mutató nagy golyóját festi, aranyozza, Rakovszky 22; a Városháza tornyának a hold változásait mutató nagy golyóját olajfestékekkel befesti és aranyozza, Rakovszky 36.

Geranthes (?) Hieremia festő (?—?)

1605: özvegye hozzámegy Reynardus Junger csász. udv. festőhöz Bécsben. Starzer, Quellen 6565.³²

Licinio Giulio festő (1563—1567)

Giovanni Licinio Pordenone festő unokaöccse és tanítványa, öccse Fabio Licinio festő

1563: tervezetet és költségvetést nyújt be I. Ferdinándnak a pozsonyi várkapolna kifestésére. Innentől fogva 1567-ig dolgozik a festményeken és stukkómunkákon s fizetést vesz fel a végzett munkáért, melynek költségeit Miksa császár sokalja. 1568—1569: felbecsülik a végzett teljesítményt és felmentik a további munkától, fizetést azonban még 1588-ban is húz után, sőt tovább is.³³

Macciolini Ulisse festő (1570)

1570: befejezi a Liciniotól abbahagyott festéseket a királyi várkapolnában.³⁴

Pach Gabriel üveges (1554—1555)

1554—1555: polgárjogi illetéket fizet, Rakovszky 67.

³¹ Ezt a munkát Kemény: Id. m., Hans Tiergartennek tulajdonítja, ki 1579-ben már nem is dolgozott.

³² Quellen zur Geschichte der Stadt Wien, Redig. Starzer—Hajdeczky: Wien, 1908. 6565. A Szent István-templom matrikuláiból.

³³ Jahrbuch d. k. S. des A. Kaiserhauses. V. 4361, 4379, 4396, 4400, 4409. és XV. 11663. — Bisenius A.: A pozsonyi várkapolna festésének történetéhez 1563—1588. Archaeológiai Értesítő 1894. 143—148. l. — Illésy J.: Adatok a pozsonyi várkapolna festésének történetéhez 1563—1570. Archaeológiai Értesítő. 1892. 332—335. l.

³⁴ Illésy J.: Id. m. 334. l. — Czobor A.: A pozsonyi várkapolna festőjéről. Ars Una. 1923. 354. l.

Pernhartz Jeremias (1590)

1590: hússzékekben használatos kilenc táblát feketére fest és vörös betűket fest rájuk, Rakovszky 177.

Plach Hans festő (1572)

1572: Lutringer főtéri kútját finoman színezi, Ortway, II. 2. 448.

Schnur Michael üveges (1555—1556)

1555—1556: polgárjogi illetéket fizet, Rakovszky 67.

Tiergarten, Thiergarten Hans, Hans festőmester (1529—1550)³⁵

Jeremias Tiergarten apja

1529: a Szent Márton templomban mennyezetet fest, 5 Thl. 5 Sch, Rakovszky 73. 1532: szállodai cégért fest, 2 Thl., Rakovszky 196. 1533: kifesti a Városházát és a Városház tornyát, Rakovszky 33;³⁶ kis zászlókat fest az erődítmények tornyaira, Rakovszky 18; vörösre festi a Városház torony új vaskorlátját, 1 Thl. 4 Sch. Rakovszky 36. 1539: két napórát fest a Leonfeldi toronyra, 4. Thl. Rakovszky 20. 1544: emléktáblát fest a Vízi-toronyra, egy szerencsétlenség emlékére, 2 Thl. Rakovszky 32;³⁷ a Mihálykapu melletti toronyra emlékfeliratot fest, 4 Sch. Rakovszky 22. 1545: a Városháza tanácstermébe egy „Arbor consanguineitatis“ című képet fest 5 Sch.; táblát fest, melyen a Liget látképe és a Csallóköz vannak ábrázolva, 2 Thl. Rakovszky 37. Kováts Ferenc véleménye szerint itt egy topográfiai térképről van szó, mely ma is megvan. 1547: a Szent Mihály kapura festi a király, az ország és a város címerét, 2 Thl. 2 Sch. Rakovszky 22.³⁸ 1550: fiával, Jeremias Tiergartennel kívül és belül zöldre festi a „Zöld szoba“-t, Rakovszky 80;³⁹ a város címerét festi az Ágyúudvarban levő új mészárszék-ekre, Rakovszky 9.

Tiergarten Jeremias festő (1550—1568)

Hans Tiergarten fia

1550: segít apjának a „Zöld szoba“ kifestésénél, Rakovszky 80. 1554: kifesti a Kenyérpiacon a kisiparosok bódéit, Rakovszky 4. 1558: tűzjelző zászlót fest a város címerével, melyet a kolostorra tüztek ki, Rakovszky

³⁵ Az alábbi adatok tömegét tekintve, elég különös A. R. Franz: Id. m. 72. l. kijelentése, hogy alig tudunk a művészről többet, mint a nevét. Nem tudom, mire alapítja azt a megjegyzését, hogy Tiergarten Tirolból vándorolt be.

³⁶ A számadáskönyv egyszerűen „zu malen“-t mond s az egész munkáért 15 Thl.-t utaltványoz ki, noha később a Vizitorony egyetlen emléktáblájáért kettőt lajstromoz. Nagyon egyszerű kifestésről lehet tehát csak szó és nem freskóról, mint Franz: Id. m.-ban felteszi.

³⁷ Fzt a munkát, melyet a számadáskönyvek kifejezetten „tafel“-nek mondanak, *Kemény L.* freskónak minősíti.

³⁸ Ezt a munkát „polychromieren“-nek mondani (Franz Id. m. 64. l.), kis túlzás.

³⁹ Az adat így hangzik: „innen und aussen grün zu malen“. Ortway II. l. 356. úgy hiszi, hogy figurális festések voltak s az oromzaton „látható, a szőlőt rúdon vívő két kanaánita reliefjét“ e munka maradványának gondolja. Az eredeti szöveg világos volta miatt, ez nem látszik valószínűnek. *Kemény*: Id. m. „ékes kifestésről“ beszél.

115. 1567: a város címerét festi a Weitenhofra, Rakovszky 2; gombot és napot fest a Gúnyketrecre, Rakovszky 159. 1568: az Úr Testéről nevezett társulat javadalmazás házára a Corpus Christit festi, 6 Sch. Rakovszky 6.⁴⁰

Uglaky, Ferenc von, festő (1546—1547)

1546—1547: polgárjogi illetéket fizet, Rakovszky 67.

Wolf festő (1577)

1577: a Városháza tornyára két óra számlapját festi be és aranyozza az óramutatókat, Rakovszky 36.

ÖTVÖSÖK, FEGYVERKOVÁCSOK

1395—1526

*Abenteurer, Ebenteurer Hans (1445—1453)*⁴¹

Felesége Dorothea

1445 II. 28.—1453: belvárosi háza van 146b, Telekkönyv és Kórház-könyv 67—68. 1445 IV. 2: vásárlási illetéket fizet, K 9/39. 1446 XI. 28: a maga és örökösei nevében 29 arany forint tartozást ismer el Nagyszombati ifj. Muschl zsidónál, budai Jakab zsidó sógoránál, Kováts MZSO 252—253. 1447—1453: szölleje van 22/7d, Telekkönyv.

Andre, Andree (1481—1495)

1481: végrendeletben említve, Ortway II. 4. 241. 1487: végrendeleti tanu, Ortway II. 4. 241. 1495: végrendeletben említve, Ortway II. 4. 241. 1503: felesége belvárosi lakos, adót fizet, 1503. évi adókönyv.

Anthonj=Kranstat

Bartlme, Partelme mester (1501—1505)

1501: végrendeletben említve, Ortway II. 4. 241. 1502: említve, Ortway II. 4. 241; a madárlövéshez ezüst serlegecskét készít, Rakovszky 59; munkájáért fizetik, K 58/88. 1503: ezüst munkáért fizetik, K 59/280; belvárosi lakos, adót fizet, 1503. évi adókönyv. 1505: dolgozik, K 60/216.

Brunn, Peter von, (1445)

1445: Hanns von Haydenhaym leánya és annak férje Leonhart Freyesleben szabó 60 frt-tal tartoznak neki, Kováts PG 80.

⁴⁰ Kemény ezt a munkát is Hans Tiergartennek adja.

⁴¹ Valószínűleg igaza van Kováts F.-nek (MZSO 474.) abban, hogy az Abenteurer szó nem családi név, hanem foglalkozást jelez. Abenteurer = utazó ékszerkereskedő.

*Feyrtag, Feyertag, Veirtag Hans, Hans mester (1434—1476)*⁴²

Felesége Margareta

1434: adót fizet, Kováts VA 61; két serleget aranyoz, Király 46. 1435: felesége Margit végrendelkezik, Prot. Test. I. 204. 1439: pecsétet vés, esküdt, Ortway II. 4. 240. és III. 412. Öt arany forintot és négy zsoldfizetést ad a zsoldosok fizetésére, melyet önkéntes adományokból fedeztek. K 2. 1440: bort mér ki, löport és löporhoz való égett bort vesz Bécsben, zsoldosokat lát el, K 2/14; Ortway II. 3. 41, 44. és 47; K 2/18; 2/60, 2/463f; Ortway II. 3. 273, 275. 1443: a Duna melléki 6-erőd kapitánya, Rakovszky 31. 1445: lovat vesz, az Urtestéről nevezett társulat tagja, K 10/120; Ortway II. 4. 409. 1448: Ország Mihály nádor nála volt megszállva, konyhájába fát számít fel, Rakovszky 262. 1455: a város pecsétjét készíti el, mivel Flins esküdt polgár elvesztette a régi pecsétet, Rakovszky 54. 1457: a város pecsétjét készíti el, K 28/83; Czillei pozsonyi tartózkodása alkalmából említve, hogy mellette lakott, Rakovszky 268. 1459: puskát csinál, K 27/70. 1464: a Mátyás királynak ujévi ajándékba szánt és a Passauból származó Jakab zsidótól vásárolt két ezüst serleget aranyozza s egy másikat kijavít és aranyoz, K 31/127; Király 46. 1476: még mindig tagja az Urtestéről nevezett társaságnak, Ortway II. 4. 240.

Gregor (1503)

1503: belvárosi lakos, adót fizet, 1503. évi adókönyv.

*Gnerl Ulrich (1492—1501)*⁴³

1492: polgárjogi illetéket fizet, kezese (Pribitzer) Larentz aranyműves. K 51/11 és Rakovszky 65. 1501: végrendeletben említve, Ortway II. 4. 242. 1503: felesége (özvegye?) belvárosi lakos, adót fizet, 1503. évi adókönyv.

Hans Guldinsmid, Goldsmid (ötvös?) (1434—1455)

Két felesége: Margit és Cristina

1434: adót fizet, Kováts VA 61. 1435: felesége Margit végrendelkezik, Prot. Test. I. 204—1435. 1439—1451: belvárosi háza van II. 161d, Telekkönyv. 1441—1449: háza van a Kecse-utcában 4b, Telekkönyv. 1441—1455: szőlője van 5/6b, Telekkönyv.

Hanns=Haydenhaym

Haydenhaym (Középfrank), Hanns von (1439—1444)

1439—1444: belvárosi háza van az Uj utcában 142a, Sebald ötvöstől vesz meg, tartozik reá a budai Jakab zsidónak 27 arany frt-tal, Kováts PG 79. 1440: ugyanerre a házra Isserl zsidónak 54 frt-tal tartozik, Kováts PG 79.

⁴² 1473—1479-ben Bécsben él egy Paul Feirtag (Veirtag) nevű aranyműves. (V. ö. Jahrb. K. XVII. 15417. és 15441.) Pozsonyban viszont már 1434-ben Michl Feyertag cipész (Kováts VA. 59.) és 1467-ben Jorg Veyrtag szűcs (Ortway II. 4. 163.). A család azonosnak látszik. De hogy bécsi vagy pozsonyi eredetűek-e, azt nem tudom megállapítani.

⁴³ Ortway II. 4. 241. Guerlnek olvassa.

1441: ebből lefizet 33 arany frt-ot. Kováts PG 79. 1443: házát átadja leányának és férjének Leonhart Freyesleben szabónak, Kováts PG 79. 1444: végrendelezik Anna leánya számára, Prot. Test. I. 55. és Kováts PG 80.

Huendler Niclas (1471—1489)

Felesége Lucia

1471—1486: szölleje van 108/3c, Telekkönyv. 1472—1480: szölleje van 23/2d, Telekkönyv. 1472—1489: szölleje van 53/1c, Telekkönyv. 1475—1480: belvárosi I. háza van 133b, Telekkönyv. 1481 IX. 13. végrendelezik, Ortway II. 4. 241. és III. 268.

Jörg mester (1502)

1502: végrendeletben említve, Ortway II. 4. 242; ruhára való ezüst csengetyűt készít, K 58/87. Ulászló király és Anne de Foix esküvőjére készíti a város egyik ajándékát: ezüstbe foglalt gyöngyház csészét, Rakovszky 249.

Jorig (1457)

1457: halat hoz be, Kováts NYÁ 175.

Jost (1439—1443)

1439: egy forintot ad a zsoldosok fizetésére (a polgárok önkéntes adakozása), K2; említve, Rakovszky 65; Ortway II. 4. 240. 1440: ágyukra a város címerét készíti el, K 2/208 és Rakovszky 211; a város két pecsétjét vési, K 2/571 és Rakovszky 54. 1443: trombitát forraszt, K 7/44 és Rakovszky 221.

Kranstat (Brassó), Anthonj von der (1497)

1497: polgárjogi illetéket fizet, kezese Hanns Swartzbadl, K 54/43.

Larentz Hans (1514—1521)⁴⁴

1514—x: szölleje van 41/3b, 4a, Telekkönyv. 1517: végrendeleti tanu, Ortway II. 4. 242. 1521: végrendeleti tanu, Ortway II. 4. 242.

Marx (1454—1455)

1454—1455: szölleje van, Telekkönyv.

Mathes mester (1482—1503)⁴⁵

1482 VIII. 15. Mátyás király „igen szükséges tárgyakat“ hozat vele Po-

⁴⁴ Mihalik XV. sz. 3. a vezetéknevet is lefordítva, a foglalkozást jelző goltsmid szót magyar szokás szerint vezetéknevvé alakítva, a nevet így hozza: Ötvös János Lőrinc. Ilyen értelemben következetesen Ötvös Mátyás, Ötvös János stb.-ről beszél. Ilymódon Hans Feyertag goltsmid-nál föltétlenül így várják a nevet: Ötvös Feyertag János, de ez elmarad s evvel rögtön ki is ütközik a fordítások lehetetlensége.

⁴⁵ Teleki elírás: folytán a latin szöveg Matheus-ját (Máté) a magyar kivonatban Mátyással fordítja. Rakovszky kéziratos másolataiban (Dipl. Pos. III. 407) tévedésből 1472-t ír. Ortway II. 3.319 a dátumbeli tévedést helvesbíti, a nevet illetőleg átveszi Teleki véletlenül becsúsztott hibáját. Ortway II. 4.240.

zsonyból hainburgi táborába, Teleki XII. 228. 1490: ezüst serleget ad el a városnak, K 49/57, belvárosi lakos, adót fizet, 1490. évi adókönyv. 1494: végrendeletben említve, Ortway II. 4. 241. 1495: végrendeletben említve, Ortway II. 4. 241. 1503: belvárosi I. lakos, adót fizet, 1503. évi adókönyv.

Merth (1395)

Felesége Margareth

1395. IX. 15. eladják Tröstlein zsidó háza és a „Zsidó udvar“ között fekvő házukat, Kováts MZSO 32—33.

Oswald bécsi ötvösmester és fémválasztó (1395)⁴⁶

1395 III. 12: a városi tanács elismeri tartozását vele szemben, Pv. lt. Lad. 26a—21. Valószínűleg nyers ezüstöt vettek tőle, nem ötvöstárgyat, mert „jelenleg fémválasztó“-nak (Zimenter) mondják (Kováts Ferenc).

Peter=Brunn

Polner Hans (1462—1497)

Felesége Margaret

1462—1470: szőlleje van, Telekkönyv. 1467: szőlleje van, 20/7c, Telekkönyv. 1467—1485: szőlleje van, Telekkönyv, 1470—1497: belv. II. háza van 146/b, Telekkönyv.

Pribitzer (Pribic Horvátország) Lorentz, Lorenz, Larentz mester (1491—1503)

Felesége Margaret

1491: végrendeletben említve, Ortway II. 4. 241. 1492: polgárjogi illetéket fizet, K 50/11; kezeskedik, hogy Ulrich Gnerl ötvös a polgárjogpénzt megfizeti, Rakovszky 65; K 51/11. 1494—1497: szőlleje van 38/2b, Telekkönyv. 1494—1503: szőlleje van, 73/4c, Telekkönyv.

Rab (Győr) Ulrich (1455—1498)

1455—1498: szőlleje van 29/6c, Telekkönyv.

Schwartzwadel, Schwarzwadel, Schwarzbaldl, Swartzbadl Hanns, Hans (1476—1507)⁴⁷

Ludwig Schwartzwadel és Margaretha fia; Hanns Starchnál, Wiener Neu-

újra visszatér a hamis dátumra s a nevet egészen megtévesztő módon így adja: Mathias Aurifaber ex Posonio. A név hamis, azonfelül ebben az összetételben nem fordul elő az oklevélben: a „Pozsonyból“ szó a tárgyakra vonatkozik és nem a művészre. Ilymódon Mathias és Mathes nála két művész. Ortway tévedése folytán Mihalik 4. és 10. szintén két művész név alatt hozza a művész adatait, most már Ötvös Mátéről és Ötvös Mátyásról beszélve. Mátyás évszáma természetesen a hibás 1472 nála is.

⁴⁶ 1401-ben a külső tanács tagja Bécsben, Jahrb. XVI. 12954. sz.

⁴⁷ Ortway az 1485-ös adat jelzetét egyszer Prot. Test. 203-nak, másszor 204-nek mondja, a nevet egyszer János Ötvösnek, másszor Ötvös Jánosnak, noha a művésznek rendes vezetékeve Schwartzwadel.

stadtban szolgálta inaséveit. Három felesége: Anna, Margaretha és Katharina

1476: az Urtestéről nevezett társulat tagja, Ortway II. 4. 240. 1476—x: szőlleje van 54/5ab, Telekkönyv. 1478: Wiener Neustadtban van, Jahrb. K. IV. 3303. 1478—x: szőlleje van 32/3b, Telekkönyv. 1480: vásárlási illetéket fizet, K 42/5. 1480—1507: belvárosi háza van, Telekkönyv. 1481: végrendeletben említve, Ortway II. 4. 240—241. 1485: felesége Margit végrendelezik, Prot. Test. 204—1485. és Ortway II. 4. 241; III. 270. (1480. X. 16-án még él Anna és 1494-ben már Katharina a felesége). 1486-i kimutatás szerint Alexius káplán, az Urteste társulat oltárának javadalmazása évenként négy fl.-t kap tőle, különálló lap az Urteste társulat kisebbik céhkönyvében. 1488: végrendeleti tanu, Ortway II. 4. 240. 1490: ezüst serleget ad el a városnak, K 49/57; belv. háza van, 1490-i adókönyv. 1493: megbüntetik, K 51/39. 1497: végrendeletben említve és végrendeleti tanu. Ortway II. 4. 240. és 241. Anthonj von der Kranstat kezese, K 54/43. 1499: harminc akós bort ad el a városnak, K 51/39. 1500: felesége Katalin ráhagyja házáat, szőllejét, Prot. Test. 272—1500 és Ortway II. 4. 240.

Sebold, Sebold (1434—1440)

1434: adót fizet, Kováts VA 61, említés, Kováts PG 78; 1439: belvárosi I. háza van tehermentesen, Telekkönyv és Kováts PG 78. 1439—1440: két szőlleje van, 73/15a és 11/1b, Telekkönyv. Utóbbi szőllejére 1440. X. 6: kölcsönt vesz fel Isserl zsidónál, Kováts MZSO 144.

Turckh Hans (1506)

1506: K 61/87. 1514: az ő házában lakik Hans Maler, Rakovszky 227.

Utz (1495)

1495: ezüst madarat készít a város számára, valószínűleg céllövészethez, K 53/168.

Vicenth páncélkészítő (1451—1454)

1451: páncélt és gallérvédőt készít, melyet Hunyadi Jánosnak küld a város ajándékba, K 18/183 és Rakovszky 237. 1454: a város kiváltja 24 frt-ért a zsidóknál, ezért összes vagyonát elzalogosítja nála, K 21/196; Kováts MZSO 394.

1526 után

Barthlme=Buda

Benedickt (1576)

1576: műhelyét a céh szabálytalanság miatt bezáratja, Mihalik 12.

Buda, Bwda, Barthlme von (1575)

1575: két legényének, a magyar Greger, Gregerle, Gergelnek és testvéré-

nek Georgnak pöre; a céh arra kötelezi a mestert, hogy azonnal bocsássa el legényét. Sürgös munkát szállít Bécsbe, Mihalik 6.

Buday, Puday Andreas (1584)

1584: vitája van a céhvel, mert nem akar mesterremeket készíteni stb., Mihalik 16.

Dobozy, Dobossy, Dabossy, Tabosi, Tabisi, Tewosi, Thowozy Bartholome (1575—1599)

1575: ötvöslegény, pöre Niclas Glöckleinnel Schaffaritz ötvös legényével, 1583: gyulai származásának mondják, mesterremeket készít. 1585: mester, tanulóul fogadja Marthon Schuhockot. 1589: felfogadja Schaffaritz elbocsátott tanulóját. 1592: első céhmester, felszabadítja Wolfgangus Kallauthucz nevű tanulóját, új tanoncot fogad Sulli Andreasban. 1594: felszabadítja ugyanazt, új tanoncot fogad, Tereckh Illescht. 1599: az ő házában tanácskozik a céh. Az összes adatok Mihalik 7.

Gassur Melchior (1588—1599)

1588: Mazowitzból való, Pozsonyban tanult, remekét elfogadja a céh. 1590: tanulóul fogadja Hanns Grault. 1592: második céhmester, Adrian Phurtnert szerződtesi. 1593: tanulóul fogadja Michlosz Gerschneritz-et (Miklós, később Nichtlosch Erstitznek, Herschneritznek is nevezve). 1597: tanulóul fogadja a körmöcbányai Wolff Berzinget. 1599: felszabadítja Miklóst. Az összes adatok Mihalik 18.

Gradisch Leopold (1589—1591)

1589: ötvöslegény, remekét elfogadják. 1591: Jacob Wernert fogadja tanulóul, Mihalik 20.

Haindell, Haindl, Haindtl Paul (1589—1613)

1589: ötvöslegény, pozsonyi éveit bejegyezteti a céhvel. 1591: remekét elfogadják, tanulóul szerződtesi Wolffgangus Lindt-et. 1595: August Rennert szerződtesi tanulóul. 1596: felszabadítja Linndt-et. 1599: első céhmester. 1601: felszabadítja Wolf Werzinget, ki azelőtt Gassurnál volt inas. 1602: felszabadítja Rennert. 1613: felszabadítja a zólyomi Mellichardt Glassyus nevű inasát. Az összes adatok Mihalik 19.

Hödl, Hödll Christoff (1588—1601)

Rudolf és Wolff Hödl ötvösök apja.

1588: remekét elfogadják, mesterré lesz. 1590: tanulóul fogadja Rudolf fiát. 1596: Wolff fiát. 1597: felszabadítja Rudolfot. 1598: Rochus Wenger znaimi gyöngyvarró örökösei számára pénzt vesz fel a bécsi városi tanács-tól, Jahrb. K. XVIII. 15876. 1601: felszabadítja Wolfot, ki 1606-ban lesz Pozsonyban mesterré. A bécsi adatot kivéve, Mihalik 18.

Horwon Marthon (1578)

1578: második céhmesterré lesz, Mihalik 13.

Jakob, Jacobus Aurifaber (1540—1545)

1540: a város címerét készíti el egy serlegre, melyet a város Listhius Ferenc gróf leánya esküvőjére küld ajándékba, Rakovszky 249. 1545: bizonyítja, hogy Hieronimus Balbi pozsonyi prépost, annak idején a prépostlakot átalakíttatta és kijavíttatta. Knauz, Magyar Sion IV. 415. 1.

Kopp, Koppf, Koppay Hansz (1575—1599)

1575: salzburgi születésű ötvöslegény, pozsonyi tanulóveire való hivatkozással kedvezményt kér, remekét elfogadják. 1583: Jacob Steiger perében szerepel. 1585: tanulóul fogadja Steffan Mader szentandrászi ifjút, 1599: felszabadítja inasát Stanislaus Sagurdát. Az összes adatok Mihalik 5.

Liebhardt Christoff (1575—1597)

Mathes Liebhardt apja

1575: szerepe van Dobozy Bertalan pörében. 1576: bevádója Loy Sattler ötvösmestert a céh előtt rágalmazásért. Segédje a Bécsből származó Hans (Joachim). 1578: pöre Jacob Steiger ötvösmesterrel. Mivel nem akarja Matesz nevű segédjét elbocsátani, műveit nem jelzi a céh. Utóbb Matesz és egy másik segédje meglopják és elszöknek tőle. 1580: silány ezüstöt használ, bevádolják a céhnél. 1590: fiát, Mathes Liebhardtot tanulóul fogadja. 1594: felszabadítja fiát. 1597: Salai Janist tanulóul fogadja. Az összes adatok Mihalik 9.

Liebhardt Mathes (1594—1616)

Christoff Liebhardt fia

1594: felszabadul apjánál. 1600: mint legény, engedélyt kér a céhtől remeke elkészítésére. 1601: remekét elfogadják. 1605: inasául fogadja Michaell Scherfeckhet. 1607: tanulóul fogadja sógorát, a haimburgi Christoff Millert. 1612: Millert felszabadítja. 1616: felszabadítja Tótrónáró! való inasát, Matheas Lipchartot. Az összes adatok Mihalik 22.

Liebhardt, Liebhart Sebastian, Sebastian aranyműves (1559—1577? —1584?)

1559: a tanácteremben levő pallos ezüst vereteit javítja és tisztítja, Rakovszky 54. 1567: aranyláncot szállít a bécsi udvari kamarának, melyet ajándékba adnak a pommeraniai herceg vadászmasterének, Jahrb. K. VII. 5079. 1574: két ezüst ivókészletet készít, melyet a város Niklas von Salmnak ad ajándékba, mikor pozsonyi főispán lesz, Rakovszky 258. 1575—1577: első céhmestere a céhnek, Mihalik 4. 1584: a pozsonyi német szabócéh ezüst pecsétlője a pozsonyi múzeumban. Kérdéses darab, Kőszeghy 1734 szerint valószínűbb, hogy a bélyegző Loy Sattlert jelenti.

Linhart Sebastian (1548—1549)⁴⁸

1548—1549: polgárjogi illetéket fizet, Rakovszky 65.

⁴⁸ Könnyen lehet, hogy ez az adat is Liebhardt Sebastianhoz tartozik, de mivel Rakovszky határozottan Linhart-ot ír, mégis külön személynek vettem.

Müller, Miller Jacob (1590—1605)

Mathias Miller apja

1590: ötvöslegény, Pozsonyban töltött évei bejegyzését kéri. 1591: remekét elfogadja a céh. 1592: Simon Jacob Erlat fogadja fel tanulóul. 1597: Joseph Schlahert fogadja fel. 1599: felszabadítja Erlat. 1605: tanulóul fogadja fiát, Mathias Millert. Az összes adatok Mihalik 21.

Sattler Eligius, Loy (1576—1592)

1576: pöre Christof Liebhardt-tal; pöre Georg Fockh ötvösmesterrel. 1582: tanulóul fogadja Thomas Pürckher innsbrucki ifjút. 1583: pöre Jacob Steigerrel. 1584: tanulóul fogadja a komáromi Postoly Istwant. Ez évről van keltezve a pozsonyi német szabócéh ezüst pecsétlője a pozsonyi múzeumban. (V. ö. Liebhardt Sebastian.) Kőszeghy 1734. 1586: segédiül fogadja Jeremias Schmolt és Symon Züerfueszt. 1588: felszabadítja Stefan Postolyt. 1592: felszabadítja Schmolt. Kőszeghy adatát kivéve, Mihalik 10.

Schaffaritz László (1575—1585)

1575: második céhmester. Segédjének, Nicolaus Glöckleinnek pöre van Gregor és Georg magyar legényekkel. Sewerus nevű, Elnbogenből, Dániából származó ötvöslegényét lopással vádolja. 1577—1578: első céhmester. 1582: egyik inasát szabadítja fel. 1585: tanulóul fogadja Wolffely Khalautschüs hamburgi ifjút. Az összes adatok Mihalik 8.

Siebenbürger Nikolaus (1543—1544)

1543—1544: polgárjogiilletéket fizet, Rakovszky 67.

Simon (1542)

1542: ezüstmunkát végez a Városháza tornyán, Rakovszky 45.

Steiger Jakob (1574—1586)

1574: ezüstövet készít, melyet a város Istvánffy Miklós feleségének ad ajándékba, Rakovszky 258. 1578: pöre Liebhardt-tal; felszabadítja Steffan Pauling pozsonyi születésű tanulóját. 1579: tanulóul fogadja a bécsi születésű Wolfgang Kropfot. 1581: Pauling ügyében jár el a céhnél. 1582: Hannsz Hiszgia nevű legényének erőszakoskodási pöre; az ő pöre a Hartz hegységből származó, Joachim Hürschnberger nevű legényével egy ezüst kupácska miatt. 1583: legénye, az augsburgi születésű David Drommer volt legényét Hürschnbergert erőszakoskodása és gyalázkodása miatt bepörli a céhnél. Ebből az évből van keltezve egy városbírói pálca a pozsonyi múzeumban, Kőszeghy 1735. 1586: tanulóul fogadja a pozsonyi származású Hainrich Lindt-et; felszabadítja Kropfot. Rakovszky és Kőszeghy adatától eltekintve, a többi Mihalik 14.

Unger Bartlme (1559—1560)

1559—1560: polgárjogiilletéket fizet, Rakovszky 65.

Vockh, Fockh Georg (1576—1578)

1576: pöre Loy Sattlerrel, egymást aranycsalással vádolják. 1577: második

céhmesterré választják. 1578: felszabadítja Bruck an der Leithából származó tanulóját, Iheronimus Vischert; első céhmesterré lesz. Az összes adatok Mihalik 11.

Werzhauser, Wirshauser, Wershauser Jakob (1582—1599)

1582: tanulólevelét kéri a céhtől. 1592: a céh elfogadja kremsi származású legényének remekét. 1594: tanulóul fogadja Hansel Schwabbot. 1599: második céhmesterré lesz. Az összes adatok Mihalik 15.

Windisch Bartolome (1532)

1532: a város italmérési jogát gyakorló tilalmi mester, Rakovszky 43.

Dr. Hoffmann Edith